

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Науково-практичний коментар

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Науково-практичний коментар

*Видання друге,
доповнене і перероблене*

*За заг. ред. д.ю.н., професора,
академіка Академії наук Вищої школи України
М. М. Ясинка*

ІЄ ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ
ЮРИДИЧНИХ
ВИДАНЬ

Київ • Алерта • 2024

Рецензенти:

Рябченко О. П. – докторка юридичних наук, професорка, заслужений діяч науки і техніки України, завідувачка кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки Державного податкового університету Міністерства фінансів України;

Кузьменко О. В. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

К57 Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар. Вид. 2-ге, перероб. та доп. / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук Вищої школи України М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2024. 780 с.

ISBN 978-617-566-824-5

В даному науково-практичному коментарі Кодексу адміністративного судочинства України, з урахуванням останніх його змін, проведено науково-системний аналіз норм адміністративного процесуального права з роз'ясненнями і коментуванням всіх його положень.

Коментар розрахований на працівників суду, прокуратури, адвокатури, юрисконсультів, викладачів, студентів вищих навчальних закладів та широкого наукового загалу.

УДК 342.9:347.998.85](477)(094.4)

ISBN 978-617-566-824-5

© Авторський колектив, 2024
© Видавництво «Алерта», 2024

Авторський колектив:

Гетманцев О.В. – к. ю. н., доцент, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Гордєєв В.В. – д. ю. н., професор, професор кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Запара С.І. – д. ю. н., професор, перший заступник Голови Національної служби посередництва і примирення;

Кармаза О.О. – д. ю. н., професор, професор Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член Центральної виборчої комісії;

Кіряк О.В. – к. ю. н., доцент кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Колпаков В.К. – д. ю. н., професор, завідувач кафедри конституційного і адміністративного права Запорізького національного університету;

Кравцова Т.М. – д. ю. н., професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ;

Кравченко І.О. – д. ю. н., доцент, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету;

Кройтор В.А. – д. ю. н., професор, професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ;

Курило М.П. – д. ю. н., професор, професор кафедри правосуддя та філософії Сумського національного аграрного університету, Заслужений юрист України;

Остафійчук Л.А. – к. ю. н., доцентка, доцентка кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Риков В.В. – адвокат, голова секції з питань доступу до правосуддя Комітету захисту прав людини Національної асоціації адвокатів України, аспірант Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, начальник юридичного відділу Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Савчин Н.М. – к. ю. н., доцент, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Соколов В.М. – к. ю. н., суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Стрілько В.Ю. – к. ю. н., головний консультант Секретаріату Комітету Верховної Ради України.

Федоренко Т.В. – к. ю. н., доцент, директор Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Ясинок Д.М. – доктор філософії в галузі права, викладач кафедри міжнародного права Сумського національного аграрного університету;

Ясинок М.М. – д. ю. н., професор, професор кафедри правосуддя та філософії Сумського національного аграрного університету, академік Академії наук Вищої школи України.

Коментована стаття визначає обов'язок суду апеляційної інстанції повернути адміністративну справу до суду першої інстанції з тим, щоб усі матеріали справи, у яких закінчено провадження, крім тих, що зберігаються виключно в електронній формі, зберігалися у відповідних місцевих судах.

Справа має бути повернута до адміністративного суду першої інстанції не пізніше як у п'ятнадцятиденний строк після закінчення апеляційного розгляду.

Наявність адміністративної справи у місцевому суді полегшує доступ до суду при вирішенні питань, пов'язаних із виконанням судового рішення, – зокрема щодо одержання виконавчого листа.

Глава 2. Касаційне провадження

§ 1 Касаційна скарга

Стаття 327. Суд касаційної інстанції

1. Судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд.

Коментована стаття має декларативний характер і констатує, що судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд, що цілком відповідає змісту статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де зазначено, що Верховний Суд – це найвищий суд у системі судоустрою України (ч. 1 ст. 36 вказаного закону), який здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції (п. 1 ч. 2 ст. 36 цього закону).

Використовуючи на практиці приписи коментованої статті, слід пам'ятати, що забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення є однією з основних засад судочинства, закріплених у Конституції нашої держави (п. 8) ч. 1 ст. 129), а також у Кодексі адміністративного судочинства України (п. 7) ч. 3 ст. 2 КАС України) та у інших нормативно-правових актах.

Стаття 328. Право на касаційне оскарження

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково у випадках, визначених цим Кодексом.

2. У касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції про забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову, ухвали, зазначені у пунктах 3, 4, 12, 13, 17, 20 частини першої статті 294 цього Кодексу, після їх перегляду в апеляційному порядку.

{Частина друга статті 328 в редакції Закону № 460-ІХ від 15.01.2020}

3. У касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті або закритті апеляційного провадження, про

повернення апеляційної скарги, про зупинення провадження, щодо забезпечення позову та заміни заходу забезпечення позову, про відмову ухвалити додаткове рішення, про роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення, про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення, про повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про відмову в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, про заміну сторони у справі, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали.

{Частина третя статті 328 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

4. Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у частині першій цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно в таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

2) якщо скаржник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;

4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами другою і третьою статті 353 цього Кодексу.

Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у частинах другій і третій цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

{Частина четверта статті 328 в редакції Закону № 460-ІХ від 15.01.2020}

5. Не підлягають касаційному оскарженню:

1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;

2) судові рішення у справах незначної складності та інших справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження (крім справ, які відповідно до цього Кодексу розглядаються за правилами загального позовного провадження), крім випадків, якщо:

{Абзац перший пункту 2 частини п'ятої статті 328 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

г) суд першої інстанції відніс справу до категорії справ незначної складності помилково.

6. Особа, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, має право подати касаційну скаргу на судові рішення лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною

скаргою, крім випадку, коли судове рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи було ухвалено безпосередньо судом апеляційної інстанції. У разі відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

{Частина шоста статті 328 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

Право особи на оскарження судового рішення, в тому числі у касаційному порядку, закріплено у ч. 1 ст. 13 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*). Водночас, коментована стаття унормовує суб'єктні та предметні складові права на касаційне оскарження, закріплюючи зокрема, що право на подання касаційної скарги належить таким групам суб'єктів:

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково у випадках, визначених коментованим Кодексом;

Особа, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, має право подати касаційну скаргу на судові рішення лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною скаргою, крім випадку, коли судові рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи було ухвалено безпосередньо судом апеляційної інстанції. У разі відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

Що стосується предмета оскарження у касаційному порядку, коментована стаття використовує для цього два способи законодавчої техніки: 1) позитивний перерахунок ухвал та рішень судів першої та апеляційної інстанції, які можуть бути оскаржені у касаційному порядку, 2) а також негативний перелік ухвал і рішень судів першої та апеляційної інстанції, які не можуть бути оскаржені у касаційному порядку. Зокрема, щодо позитивного порядку, то у касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції про забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, ухвали, зазначені у пунктах 3, 4, 5, 12, 13, 17, 20 частини першої статті 294 КАС України (*див. коментар до цих статей*) після їх перегляду в апеляційному порядку.

У касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті або закритті апеляційного провадження, про повернення апеляційної скарги, про зупинення провадження, щодо забезпечення позову та заміни заходу забезпечення позову, про відмову ухвалити додаткове рішення, про роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення, про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення, про повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про заміну сторони у справі, про накладення штрафу в порядку процесуального припису, окремі ухвали.

Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у частині першій цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно в таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

2) якщо скаргник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;

4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами другою і третьою статті 353 цього Кодексу.

Коментована стаття містить також і негативний перерахунок ухвал та рішень судів першої та апеляційної інстанції, які не можуть бути оскаржені у касаційному порядку, а саме: рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом; судові рішення у справах незначної складності, крім випадків, якщо: касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу; суд першої інстанції відніс справу до категорії справ незначної складності помилково.

У контексті коментованої статті важливо пам'ятати, що відповідно до ч. 2 ст. 13 КАС України, не допускається касаційне оскарження судового рішення першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку.

Стаття 329. Строк на касаційне оскарження

1. Касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

У разі якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення або розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

2. Учасник справи, якому повне судові рішення не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому такого судового рішення.

3. Строк на подання касаційної скарги також може бути поновлений у разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадків, визначених частиною 5 статті 333 цього Кодексу.

Коментована стаття присвячена питанню обчислення процесуальних строків на подання касаційної скарги (про поняття та обчислення процесуальних строків

у адміністративному судочинстві додатково див. коментар до ст.ст. 118–123 КАС України).

Частина перша коментованої статті встановлює загальне правило, відповідно до якого касаційна скарга на судове рішення подається протягом тридцяти днів, що аналогічно строками, які закріплені для касаційного оскарження у інших видах судочинства (ч. 1 ст. 390 ЦПК України тощо). Як правило, цей строк починає обчислюватися із дня проголошення тексту оскаржуваного рішення, за винятком наступних випадків, а саме:

- зазначений строк обчислюватиметься з дня складення повного судового рішення, якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення або розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи;
- зазначений строк обчислюватиметься з моменту фактичного вручення повного судового рішення учаснику справи, якщо воно не було вручено у день його проголошення або складання. У такому випадку загальний тридцятиденний строк на подання касаційної скарги фактично залишається без змін, лиш обраховується починає з дня вручення скаржникові судового рішення.

Важливою у контексті досліджуваних питань є також і можливість поновлення процесуальних строків на касаційне оскарження. Так, частина друга коментованої статті закріплює, що:

Право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження належить особі (учаснику справи), якому повне судове рішення не було вручено у день його проголошення або складення, з дня вручення йому такого судового рішення за умови якщо касаційна скарга подана протягом тридцяти днів.

Строк на подання касаційної скарги також може бути поновлений у разі його пропуску з інших поважних причин. Винятком із цього правила є касаційна скарга прокурора чи суб'єкта владних повноважень, що незалежно від поважності причин пропуску строку на касаційне оскарження, була подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення – тоді суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження, крім випадків подання касаційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки (див коментар до ч. 5 ст. 333 КАС України).

Стаття 330. Форма і зміст касаційної скарги

1. Касаційна скарга подається у письмовій формі.

2. У касаційній скарзі зазначаються:

1) найменування суду касаційної інстанції;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб – громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

{Пункт 2 частини другої статті 330 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

- 3) судові рішення, що оскаржуються;
- 4) підставу (підстави), на якій (яких) подається касаційна скарга з визначенням передбаченої (передбачених) статтею 328 цього Кодексу підстави (підстав).
У разі подання касаційної скарги на підставі пункту 1 частини четвертої статті 328 цього Кодексу в касаційній скарзі зазначається постанова Верховного Суду, в якій викладено висновок про застосування норми права у подібних правовідносинах, що не був врахований в оскаржуваному судовому рішенні.
У разі подання касаційної скарги на підставі пункту 2 частини четвертої статті 328 цього Кодексу в касаційній скарзі зазначається обґрунтування необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду.
У разі подання касаційної скарги на судові рішення, зазначене у частинах другій і третій статті 328 цього Кодексу, в касаційній скарзі зазначається обґрунтування того, в чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення (рішень);
{Пункт 4 частини другої статті 330 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}
- 5) вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;
- 6) у разі необхідності – клопотання особи, що подає касаційну скаргу;
- 7) дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується;
- 8) перелік матеріалів, що додаються.

3. Касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

4. До касаційної скарги додається документ про сплату судового збору. До касаційної скарги також додаються її копії відповідно до кількості учасників справи, крім випадків, якщо така скарга подається до суду в електронній формі через електронний кабінет. У разі подання скарги в електронній формі через електронний кабінет до неї додаються докази надсилання її копії іншим учасникам справи з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу.

{Частина четверта статті 330 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

5. Якщо касаційна скарга подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору.

Коментована стаття присвячена питанням оформлення касаційної скарги.

Частина перша коментованої статті підкреслює, що касаційна скарга подається у письмовій формі. Також вона може бути подана у електронній формі, що впливає зі змісту ч. 11 ст. 44 КАС України, де зазначається, якщо касаційна скарга подані до суду в електронній формі, позивач, особа, яка подала скаргу мають подавати до суду заяви по суті справи, клопотання та письмові докази виключно у електронній формі, окрім випадків, коли судом буде надано дозвіл на їх подання у паперовій формі (додатково див. коментар до цієї статті). Хоча статті 159 і 166 КАС України не містять посилання на касаційну скаргу, проте виходячи з аналізу їх змісту, цей процесуальний документ можна віднести до категорії заяв по суті справи.

Частина друга коментованої статті містить вичерпний перелік видів інформації, що обов'язково мають міститися у касаційній скарзі, а саме:

- 1) найменування суду касаційної інстанції;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження

(для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб – громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

3) судові рішення, що оскаржуються;

4) підставу (підстави), на якій (яких) подається касаційна скарга з визначенням передбаченої (передбачених) статтею 328 цього Кодексу підстави (підстав).

У разі подання касаційної скарги на підставі пункту 1 частини четвертої статті 328 цього Кодексу в касаційній скарзі зазначається постанова Верховного Суду, в якій викладено висновок про застосування норми права у подібних правовідносинах, що не був врахований в оскаржуваному судовому рішенні.

У разі подання касаційної скарги на підставі пункту 2 частини четвертої статті 328 цього Кодексу в касаційній скарзі зазначається обґрунтування необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду.

У разі подання касаційної скарги на судові рішення, зазначене у частинах другій і третій статті 328 цього Кодексу, в касаційній скарзі зазначається обґрунтування того, в чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення (рішень)

5) вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;

6) у разі необхідності – клопотання особи, що подає касаційну скаргу;

7) дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується;

8) перелік матеріалів, що додаються.

Частина третя коментованої статті уточнює положення пункту 6) попередньої частини коментованої статті, фіксуючи, що касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції. У такому випадку касаційна скарга розглядатиметься судом у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

Частина четверта коментованої статті закріплює, що до касаційної скарги додаються документ про сплату судового збору (банківська квитанція, чек, виписка тощо), а також копії касаційної скарги відповідно до кількості учасників справи, крім випадків, якщо така скарга подається до суду в електронній формі через електронний кабінет. У разі подання скарги в електронній формі через електронний кабінет до неї додаються докази надсилання її копії іншим учасникам справи з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу.

При цьому, згідно ч. 9 ст. 44 КАС України, учасник справи звільняється від обов'язку надсилати іншим учасникам справи або подавати до суду копії документів відповідно до кількості учасників справи, якщо він подає документи до суду в електронній формі. У такому разі копії відповідних документів іншим учасникам справи направляє суд. Водночас, якщо обсяг документів є надмірним, суд направляє учасникам справи тільки копії процесуальних документів та повідомлення про можливість ознайомитися з іншими матеріалами в приміщенні суду або через

Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему (додатково див. коментар до цієї статті).

Частина п'ята коментованої статті унормовує, що у випадку, якщо касаційна скарга подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору. Нагадаємо, що вичерпний перелік осіб, звільнених від сплати судового збору закріплений у ст. 5 Закону України «Про судовий збір», включає в себе 22 категорії суб'єктів.

Стаття 331. Порядок подання касаційної скарги

1. Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

Коментована стаття не зазнала змін у зв'язку з нещодавнім оновленням процесуального законодавства нашої держави (див. до прикладу ч. 1 ст. 212 КАС України в редакції від 06 липня 2005 року), тож порядок подання касаційної скарги залишився попереднім.

Отже, касаційна скарга (про форму і вимоги до змісту якої див. коментар до ст. 330 КАС України) повинна подаватися безпосередньо до суду касаційної інстанції, яким, згідно ч. 1 ст. 327 КАС України та ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», є Верховний Суд. У складі Верховного Суду, відповідно до ч. 2 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», діють Велика Палата Верховного Суду, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд, до складу кожного з яких входять судді відповідної спеціалізації. При цьому у кожному касаційному суді утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів. Зокрема, у Касаційному адміністративному суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо: Податків, зборів та інших обов'язкових платежів, Захисту соціальних прав, Виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян. Водночас, під безпосереднім поданням касаційної скарги до Верховного Суду слід розуміти наступні можливості:

- особисте занесення відповідної касаційної скарги учасником адміністративного процесу чи його представником (згідно п. 2.1.12 Інструкції з діловодства в адміністративних судах України, приймання таких документів здійснюється щодня у робочий час, відповідно до графіка роботи суду);
- надсилання відповідної касаційної скарги за допомогою засобів поштового зв'язку, що регулюється нормами Закону України «Про поштовий зв'язок»;
- надсилання відповідної касаційної скарги за допомогою засобів Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, яка, згідно ч. 4 ст. 18 КАС України, повинна була б забезпечувати обмін документами (надсилання та отримання документів) у електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу тощо (див. коментар до ст. 18 КАС України). Важливо, що особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі, подаватимуть усі процесуальні та інші документи, письмові та електронні докази, вчинятимуть інші процесуальні дії лише в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, з використанням власного електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису

відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис.» При цьому, реєстрація у Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі не позбавляє особу права на подання документів до суду у паперовій формі (ч. 8 ст. 18 КАС України).

Проте до початку повноцінного функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів тощо, здійснюється у паперовій формі. Зокрема, канцелярія щоденно протягом робочого часу суду забезпечує прийняття та реєстрацію документів, що подаються до відповідного суду в паперовій формі, а також в електронній формі, якщо вони надійшли в порядку, визначеному процесуальним законодавством, Положенням про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС (п. 1 розд. II Інструкції з діловодства в в місцевих та апеляційних судах України) і вже надалі відбувається її автоматизований розподіл у відповідності до закріпленого у ст. 18 КАС України порядку (див. відповідний коментар).

Стаття 332. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги

1. Касаційна скарга реєструється у день її надходження до суду касаційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

2. До касаційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених статтею 330 цього Кодексу, а також подана особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу.

{Частина друга статті 332 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

3. Касаційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 329 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції із заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

4. Розгляд заяви особи про поновлення строку на касаційне оскарження здійснюється колегією суддів суду касаційної інстанції, склад якої визначений у порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

5. Касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається суддею-доповідачем також, якщо:

1) касаційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду касаційної інстанції;

3) до надіслання ухвали про відкриття касаційного провадження від особи, яка подала скаргу, надійшла заява про її відкликання;

4) у касаційній скарзі не викладені передбачені цим Кодексом підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку.

6. Питання про залишення касаційної скарги без руху вирішується колегією суддів у складі трьох суддів не пізніше двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги. Питання про повернення касаційної скарги суд касаційної інстанції вирішує протягом двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

{Частина шоста статті 332 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

7. Копія ухвали про повернення касаційної скарги надсилається учасникам справи у порядку, визначеному статтею 251 цього Кодексу. Скаржнику надсилається копія ухвали про повернення касаційної скарги разом з касаційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія касаційної скарги залишається в суді касаційної інстанції.

Коментована стаття присвячена двом важливим процесуальним інститутами адміністративного процесуального права: залишенню касаційної скарги без руху та поверненню касаційної скарги.

Частина перша коментованої статті закріплює, що касаційна скарга реєструється у день її надходження до суду касаційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Відповідно до ч. 2 ст. 18 КАС України, позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що надаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі в день надходження документів (*додатково див. коментар до цієї статті*).

Суддя-доповідач для розгляду конкретної справи, згідно ч. 1 ст. 31 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*) також визначається за допомогою Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі під час реєстрації документів, зазначених у згаданій вище ч. 2 ст. 18 КАС України, що відбувається за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ.

Подана до суду касаційна скарга повинна відповідати вимогами ст. 330 КАС України щодо змісту та форми оформлення (*додатково див. коментар до цієї статті*). Якщо вимоги цієї статті були не дотримані скаржником, суд касаційної інстанції застосовує положення статті 169 КАС України щодо залишення позовної заяви без руху, про що постановляється ухвала, яка повинна містити вказівку на недоліки позовної заяви, спосіб і строк їх усунення, який не може перевищувати 10 днів з дня вручення ухвали про залишення позовної заяви без руху (*додатково див. коментар до цієї статті*).

До касаційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених статтею 330 цього Кодексу, а також подана особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу (*додатково див. коментарі до згаданих статей*).

Частина третя коментованої статті закріплює додаткові підстави для залишення касаційної скарги без руху, а саме у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 329 КАС України (касаційна скарга на судові рішення подається протягом 30 днів з дня його проголошення), і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції із заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

Що ж стосується поверненню касаційної скарги особі, яка її подала, то частина п'ята коментованої статті фіксує для цього такі підстави:

1) касаційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено. Питанням адміністративної процесуальної правосуб'єктності присвячена стаття 43 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*);

2) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду касаційної інстанції. Обов'язок скаржників адресувати касаційні скарги безпосередньо до суду касаційної інстанції закріплена у ч. 1 ст. 331 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*);

3) до надіслання ухвали про відкриття касаційного провадження від особи, яка подала скаргу, надійшла заява про її відкликання. Відкликання касаційної скарги унормовує стаття 337 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*);

4) у касаційній скарзі не викладені передбачені КАС України підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку. Підстави касаційного оскарження закріплені у ч. 4 ст. 328 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*).

Питання про залишення касаційної скарги без руху вирішується колегією суддів у складі трьох суддів не пізніше двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги. Питання про повернення касаційної скарги суд касаційної інстанції вирішує протягом двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

При цьому, скаржнику надсилається копія ухвали про повернення касаційної скарги разом з касаційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Ще одна копія касаційної скарги залишається в суді касаційної інстанції, де зберігається протягом встановленого законом строку, відповідно до приписів Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України (затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 20.08.2019 р. № 814).

Стаття 333. Відмова у відкритті касаційного провадження

1. Суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо:

1) касаційну скаргу подано на судове рішення, що не підлягає касаційному оскарженню;

2) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої касаційної скарги цієї самої особи на це саме судове рішення;

3) є постанова про залишення касаційної скарги цієї самої особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення;

4) скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження, визнані судом неповажними;

5) суд у порядку, передбаченому частинами другою, третьою цієї статті, дійшов висновку, що касаційна скарга є необґрунтованою;

6) Верховний Суд уже викладав у своїй постанові висновок щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, порушеного в касаційній скарзі на судове рішення, зазначене у частині першій статті 328 цього Кодексу, і суд апеляційної інстанції переглянув судове рішення відповідно до такого висновку (крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку або коли Верховний Суд вважатиме за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах).

{Частина першу статті 333 доповнено пунктом б згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

2. У разі оскарження ухвали (крім ухвали, якою закінчено розгляд справи) суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення.

{Частина друга статті 333 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

3. Суд відмовляє у відкритті касаційного провадження з перегляду ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові), а також судових рішень у справах, визначених статтями 280, 281, 287, 288 цього Кодексу, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення для формування єдиної правозастосовної практики.

{Частина третя статті 333 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

4. Ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження підписується всім складом суду та повинна містити мотиви, з яких суд дійшов висновку про відсутність підстав для відкриття касаційного провадження.

5. Незалежно від поважності причин пропуску строку на касаційне оскарження суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у разі, якщо касаційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання касаційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

6. Питання про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції вирішує протягом двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

{Частина шоста статті 333 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

7. Копія ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження разом з касаційною скаргою та доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подала касаційну скаргу. Копія касаційної скарги залишається в суді касаційної інстанції.

Коментована стаття регламентує процесуальний порядок відмови у відкритті касаційного провадження.

Частина перша коментованої статті містить вичерпний перелік підстав для суду касаційної інстанції, достатні для відмови у відкритті касаційного провадження, за умови:

1) якщо касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню. Судові рішення, які не підлягають оскарженню у касаційному порядку закріплені у ч. 5 ст. 328 КАС України (*додатково див. коментарі до цієї статті*). При цьому слід пам'ятати, що подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, з урахуванням конкретних обставин справи може бути визнано, згідно ст. 45 КАС України, зловживанням процесуальними правами (*додатково див. коментарі до цієї статті*);

2) якщо є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої касаційної скарги цієї самої особи на це саме судові рішення. Відмова від касаційної скарги закріплена у ст. 333 КАС України (*додатково див. коментарі до цієї статті*);

3) якщо є постанова про залишення касаційної скарги цієї самої особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за каса-

ційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення. З урахуванням обставин конкретної справи такі дії скаржника можуть бути визнані судом зловживанням процесуальними правами, що згідно ст. 45 КАС України є підставою також для залишення без розгляду скарги та повернення її скаржникові (*додатково див. коментарі до цієї статті*);

4) якщо скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження, визнані судом неповажними. Питання поновлення строків на касаційне оскарження регламентуються чч. 2, 3 ст. 329 КАС України (*додатково див. коментарі до цієї статті*);

5) якщо суд у порядку, передбаченому частинами другою, третьою коментованої статті, дійшов висновку, що касаційна скарга є необґрунтованою. Необхідність обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права закріплено у п. 4) ч. 2 ст. 330 КАС України (*додатково див. коментарі до цієї статті*);

б) Верховний Суд уже викладав у своїй постанові висновок щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, порушеного в касаційній скарзі на судове рішення, зазначене у частині першій статті 328 цього Кодексу, і суд апеляційної інстанції переглянув судове рішення відповідно до такого висновку (крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку або коли Верховний Суд вважатиме за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах).

Визнання касаційної скарги необґрунтованою можливо також у випадку, коли у справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження (крім справ, які відповідно до КАС України розглядаються за правилами загального позовного провадження), а також у випадку оскарження ухвали (крім ухвали, якою закінчено розгляд справи), суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо:

1) Верховний Суд уже викладав у своїй постанові висновок щодо питання правильного застосування норми права, порушеного в касаційній скарзі, і суд апеляційної інстанції переглянув судове рішення у відповідності з таким висновком; або

2) правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення.

Поряд із цим суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження з перегляду ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові), а також судових рішень у справах, визначених статтями 280, 281, 287, 288 КАС України, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення для формування єдиної правозастосовної практики (*додатково див. коментарі до вказаних статей*).

Важливою відмінністю підстав для відмови у відкритті касаційного провадження, є закріплене у частині п'ятій коментованої статті, правило, відповідно до якого суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження незалежно від поважності причин пропуску строку на касаційне оскарження у разі, якщо касаційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання касаційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був

повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

Питання про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції вирішує протягом 20 днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків. Відмова у відкритті касаційного провадження оформлюється у вигляді ухвали, котра підписується усім складом суду та повинна містити мотиви, з яких суд касаційної інстанції дійшов висновку про відсутність підстав для відкриття касаційного провадження.

У разі оскарження ухвали (крім ухвали, якою закінчено розгляд справи) суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення.

Як і у випадку залишення касаційної скарги без руху та повернення касаційної скарги, регламентованим ст. 332 КАС України (*додатково див. коментар до цієї статті*), копія відповідної ухвали разом з касаційною скаргою та доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подала касаційну скаргу. У свою чергу, копія касаційної скарги залишається у суді касаційної інстанції, де зберігається протягом встановленого Інструкцією з діловодства в адміністративних судах України (затвердженою Наказом Державної судової адміністрації України № 174 від 17 грудня 2013 р.) строку, після чого передається до державної архівної установи чи архіву суду.

§ 2 Відкриття касаційного провадження

Стаття 334. Відкриття касаційного провадження

1. За відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі.

2. Питання про відкриття касаційного провадження у справі вирішується колеґією суддів у складі трьох суддів не пізніше двадцяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня надходження заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 332 цього Кодексу.

{Частина друга статті 334 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

3. В ухвалі про відкриття касаційного провадження зазначаються підстава (підстави) відкриття касаційного провадження та строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу та вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги на судові рішення. Якщо разом з касаційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в ухвалі про відкриття касаційного провадження встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

{Частина третя статті 334 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

Коментована стаття унормовує особливості відкриття касаційного провадження. Частина перша коментованої статті текстуально викладена «від зворотного» і містить перелік підстав, відсутність яких (хоча найбільш поширеним правилом

законодавчої техніки є окреслення наявних і необхідних підстав) призводить до відкриття касаційного провадження, а саме:

- За відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху;
- За відсутності підстав для повернення касаційної скарги;
- За відсутності підстав для відмови у відкритті касаційного провадження.

Частина друга коментованої статті закріплює, що питання про відкриття касаційного провадження у справі вирішується колегією суддів у складі трьох суддів, що цілком узгоджується зі змістом ч. 4 ст. 33 КАС України (*див коментар до відповідної статті*).

Непарна кількість суддів при розгляді адміністративної справи у порядку касаційного провадження дозволяє реалізувати на практиці припис, закріплений у ч. 1 ст. 34 КАС України, згідно якого усі питання, що виникають під час колегіального розгляду адміністративної справи, вирішуються більшістю голосів суддів (*див. коментар до відповідної статті*).

Не пізніше 20 днів з дня надходження касаційної скарги або з дня надходження заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 332 КАС України, про відкриття касаційного провадження у справі суд касаційної інстанції постановляє однойменну ухвалу, яка повинна містити наступну інформацію:

Строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу,

Вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду касаційної скарги на судове рішення,

Установлюється строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань тощо.

В ухвалі про відкриття касаційного провадження зазначаються підстава (підстави) відкриття касаційного провадження та строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу та вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги на судове рішення. Якщо разом з касаційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в ухвалі про відкриття касаційного провадження встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Стаття 335. Надіслання копій касаційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи

1. Суд касаційної інстанції надсилає копії касаційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи разом з ухвалою про відкриття касаційного провадження у справі (крім випадків, якщо скаргу подано в електронній формі через електронний кабінет).

{Частина перша статті 335 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

Коментована стаття носить процедурний характер і закріплює, що суд касаційної інстанції в адміністративних справах (тобто Верховний Суд – *див. коментар до ст. 327 КАС України*) надсилає учасникам справи наступні документи:

Копії касаційної скарги та доданих до неї матеріалів (крім випадків, якщо скаргу подано в електронній формі через електронний кабінет). Для оптимізації реалізації положень коментованої статті, ч. 4 ст. 330 КАС України закріплює правило, відповідно до якого до касаційної скарги додаються її копії відповідно до кількості учасників справи (*див. відповідний коментар*);

Ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі. Відповідно до ч. 1 ст. 334 КАС України, за відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі (*див. відповідний коментар*).

За загальним правилом, документи, що надсилаються одночасно одному й тому ж адресатові, вкладаються в один конверт. На конверті та зворотному повідомленні про вручення (у лівому нижньому куті) проставляються номери всіх справ документів, які містяться в конверті. В одному конверті не дозволяється відправляти кілька судових викликів, повісток та повідомлень (п. 9.4. Інструкції з діловодства в адміністративних судах України). Натомість після повноцінного запуску в дію Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, суд направлятиме судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні електронні адреси в електронній формі (*див. коментар до ст. 18 КАС України*).

Проте вже зараз ч. 9 ст. 44 КАС України закріплює, що учасник справи звільняється від обов'язку надсилати іншим учасникам справи або подавати до суду копії документів відповідно до кількості учасників справи, якщо він подає документи до суду в електронній формі. У такому разі копії відповідних документів іншим учасникам справи направляє суд, що цілком відповідає змісту коментованої статті. Якщо обсяг документів є надмірним, суд направляє учасникам справи тільки копії процесуальних документів та повідомлення про можливість ознайомитися із іншими матеріалами в приміщенні суду або через Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему.

Стаття 336. Приєднання до касаційної скарги

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, у будь-який час до початку касаційного розгляду мають право приєднатися до касаційної скарги, підтримавши її вимоги.

2. До заяви про приєднання до касаційної скарги додається документ про сплату судового збору та докази надсилання копії заяви іншим учасникам справи.

3. Заява про приєднання до касаційної скарги може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Коментована стаття присвячена питанням приєднання до касаційної скарги, що можливо для двох категорій осіб:

Учасників справи,

Осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, у будь-який час до початку касаційного розгляду справи. Можливість приєднатися до касаційної скарги обмежується початком касаційного розгляду справи. Важливо, що приєднатися до касаційної скарги можна лише шляхом підтримання її вимог (законодавець не виділяє окремо можливості приєднання до касаційної скарги шляхом підтримання лише певної частини її вимог). Способом приєднання до касаційної скарги є подання до суду відповідної заяви, яка не включена законодавцем ні до складу заяв по суті (ч. 2 ст. 159 КАС України), ні до числа заяв з процесуальних питань (ч. 1 ст. 166 КАС України).

Частина друга коментованої статті закріплює, що до заяви про приєднання до касаційної скарги додаються:

- документ про сплату судового збору (відповідно до пп. 3) п. 3 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір за подання до суду заяви про приєднання до касаційної скарги на рішення суду становить 200 відсотків ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви).
- докази надсилання копії заяви іншим учасникам справи (як правило, таким доказом може бути чек з відповідного поштового відділення, або проштампований співробітником пошти опис вкладення до цінного листа і навіть повідомлення про вручення поштового відправлення адресатові, хоча законодавець вимагає докази надсилання, а не одержання копії заяви іншими учасниками справи).

Частина третя коментованої статті містить правило, яке дещо відрізняється від традиційного законодавчого врегулювання питання участі особи у судовому засіданні. Так, якщо у інших провадженнях учасник справи має право заявити клопотання про розгляд справи за його відсутності, тобто очікується його присутність під час розгляду справи (*див. коментар до ч. 3 ст. 194 КАС України*), то коментована стаття, навпаки, закріплює право особи, яка приєдналася до касаційної скарги, у заяві про приєднання викласти клопотання про розгляд справи за її участі, тобто очікується її відсутність у судовому засіданні. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Окрім цього, наявність у касаційному провадженні осіб, які стали учасниками судової справи шляхом приєднання до касаційної скарги, привносить певні особливості у процес розгляду касаційної скарги по суті, а саме:

У разі відмови від касаційної скарги особи, яка її подала, суд, згідно ч. 5 ст. 337 та п. 1 ч. 1 ст. 339 КАС України, постановляє ухвалу про закриття касаційного провадження лише за відсутності заперечень з боку осіб, які приєдналися до касаційної скарги (*див. коментар до відповідних статей*),

Особи, які приєдналися до касаційної скарги, надають свої пояснення після пояснень позивача під час касаційного розгляду справи, згідно ч. 6 ст. 344 КАС України (*див. коментар до відповідної статті*) тощо.

Аналогічні норми функціонують і у апеляційному провадженні (*додатково див. коментар до ст. ст. 302, 305, 310 КАС України*).

Стаття 337. Доповнення, зміна, відкликання касаційної скарги чи відмова від неї

1. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на касаційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.

2. У разі доповнення чи зміни касаційної скарги особа, яка подала касаційну скаргу, повинна подати докази надсилання копій відповідних доповнень чи змін до касаційної скарги іншим учасникам справи, інакше суд не враховує такі доповнення чи зміни.

3. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження.

4. При відкликанні касаційної скарги суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про повернення скарги.

5. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення касаційного провадження. У разі відмови від касаційної скарги суд, за відсутності заперечень інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги, постановляє ухвалу про закриття касаційного провадження.

6. У разі закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від касаційної скарги на судові рішення повторне оскарження цих рішень особою, яка відмовилася від скарги, не допускається.

Коментована стаття дещо уточнює перелік процесуальних прав учасників адміністративної справи порівняно з загальним переліком процесуальних прав, закріпленим у ст. 44, 47 КАС України (додатково див. коментар до цих статей).

Частина перша коментованої статті закріплює, що особа, яка подала касаційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на касаційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень. У цілому таке право учасника судового провадження зафіксоване і у ст. 47 КАС України під час розгляду справи судом I інстанції, і у ст. 303 КАС України під час перегляду справи судом апеляційної інстанції (додатково див. коментар до цих статей). Основною відмінністю є акцентування законодавця на тому, що доповнюючи чи змінюючи касаційну скаргу, особа, яка її подала, повинна обґрунтувати необхідність таких змін чи доповнень, що нормативно не вимагається для вчинення таких процесуальних дій на інших стадіях адміністративного судочинства.

Поряд із цим, особа, яка подала касаційну скаргу, у разі потреби її змінити чи доповнити, повинна також подати суду докази надсилання копій відповідних доповнень чи змін до касаційної скарги іншим учасникам справи, – в іншому випадку, суд касаційної інстанції не враховує запропоновані зміни чи доповнення.

Особа, яка подала касаційну скаргу, тобто була ініціатором касаційного перегляду судового рішення, може в любий час зупинити процесуальні дії суду касаційної інстанції, що пов'язані з підготовкою та розглядом касаційної скарги. Коментована стаття передбачає для цього два механізми, вибір з яких залежить від етапу, на якому перебуває розгляд касаційної скарги, а саме:

Якщо ухвала про відкриття провадження ще не була постановлена, особа, яка подала касаційну скаргу, має право її відкликати, що фіксується судом касаційної інстанції у формі ухвали про повернення скарги;

До закриття касаційного провадження, особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї, що (в разі відсутності заперечень з боку інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги) фіксується судом касаційної інстанції у формі ухвали про закриття касаційного провадження. Основним процесуальним наслідком вчинення скаржником таких дій є не допустимість повторного оскарження судових рішень, щодо яких відбулася відмова від касаційної скарги особою, котра таку скаргу подала до касаційного суду.

В принципі, це цілком відповідає змісту ч. 1 ст. 47 КАС України, де закріплено, що позивач має право на будь-якій стадії судового процесу відмовитися від позову (додатково див. коментар до цих статей) і є додатковою гарантією реалізації на практиці основних завдань адміністративного судочинства.

Стаття 338. Відзив на касаційну скаргу

1. Учасники справи мають право подати до суду касаційної інстанції відзив на касаційну скаргу в письмовій формі протягом строку, встановленого судом касаційної інстанції в ухвалі про відкриття касаційного провадження.

2. Відзив на касаційну скаргу має містити:
 - 1) найменування суду касаційної інстанції;
 - 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;
{Пункт 2 частини другої статті 338 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}
 - 3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги;
 - 4) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає відзив на касаційну скаргу;
 - 5) перелік матеріалів, що додаються.
3. Відзив на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду касаційної інстанції.
4. Відсутність відзиву на касаційну скаргу не перешкоджає перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій.
5. До відзиву на касаційну скаргу додаються докази надсилання (надання) копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.
6. До відзиву на касаційну скаргу застосовуються правила, встановлені частиною другою статті 175 цього Кодексу.
{Статтю 338 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 3200-IX від 29.06.2023}

Коментована стаття унормовує порядок подання відзиву на касаційну скаргу та вимоги щодо її оформлення. Так, частина перша закріплює, що учасники справи мають право подати до суду касаційної інстанції відзив на касаційну скаргу в письмовій формі протягом строку, встановленого судом касаційної інстанції в ухвалі про відкриття касаційного провадження. Це положення цілком узгоджується зі змістом ч. 3 ст. 334 КАС України, де зазначено, що в ухвалі про відкриття касаційного провадження зазначається строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу (*див. коментар до цієї статті*).

Частина друга коментованої статті розміщує вимоги, яким має відповідати відзив на касаційну скаргу у адміністративному процесі, а саме:

- 1) найменування суду касаційної інстанції;
- 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, за наявності, відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;
- 3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги;
- 4) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає відзив на касаційну скаргу;
- 5) перелік матеріалів, що додаються.

Як і касаційна скарга (*див. коментар до ч. 3 ст. 330 КАС України*), відзив на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду касаційної інстанції. До відзиву на касаційну скаргу додаються докази надсилання (надання) копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

Своєчасне подання належним чином оформленого відзиву у справі здатне вплинути на:

- перебіг касаційного провадження, адже цей процесуальний документ приєднується до матеріалів справи, а його зміст оголошується суддею-доповідачем після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи, відповідно до ч. 5 ст. 344 КАС України (*див. коментар до цієї статті*).

– кінцеві висновки суду касаційної інстанції, адже, згідно пп. а) п. 3) ч. 1 ст. 356 КАС України, мотиви прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного у відзиві на касаційну скаргу повинні бути викладені у мотивувальній частині постанови суду касаційної інстанції (*див. коментар до цієї статті*). Водночас, відсутність відзиву на касаційну скаргу не перешкоджає перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій у загальному порядку. Відповідно до частини шостої коментованої статті, до відзиву на касаційну скаргу застосовуються правила, встановлені частиною другою статті 175 встановлені частиною другою статті 175 КАС України, згідно якої у випадку ненадання відповідем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд має право вирішити спір за наявними матеріалами справи. Окрім цього, суд також має право вирішити спір за наявними матеріалами справи також у разі, якщо відзив подано особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його і не навела поважних причин невиконання такого обов'язку.

Стаття 339. Закриття касаційного провадження

1. Суд касаційної інстанції закриває касаційне провадження, якщо:

1) після відкриття касаційного провадження особа, яка подала касаційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги;

2) після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;

3) після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом першої чи апеляційної інстанції питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося;

4) після відкриття касаційного провадження виявилось, що Верховний Суд у своїй постанові вже викладав висновок щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, порушеного в касаційній скарзі, або відступив від свого висновку щодо застосування норми права, наявність якого стала підставою для відкриття касаційного провадження, і суд апеляційної інстанції переглянув судові рішення відповідно до такого висновку (крім випадку, коли Верховний Суд вважає за необхідне відступити від такого висновку). Якщо ухвала Верховний Суд вважає за необхідне відступити від такого висновку, касаційне провадження за якими відсутні підстави для закриття провадження, касаційне провадження закривається лише в частині підстав, передбачених цим пунктом;

{Частина першу статті 339 доповнено пунктом 4 згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

5) після відкриття касаційного провадження на підставі пункту 1 частини четвертої статті 328 цього Кодексу судом встановлено, що висновок щодо застосування норми права, який викладений у постанові Верховного Суду та на який посилався скаржник у касаційній скарзі, стосується правовідносин, які не є подібними.

{Частина першу статті 339 доповнено пунктом 5 згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

2. Про закриття касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу.

Коментована стаття присвячена нормативному регулюванню процедури закриття касаційного провадження. Зокрема частина перша містить вичерпний перелік підстав, що дозволяють суду касаційної інстанції закрити касаційне провадження, а саме:

1) після відкриття касаційного провадження особа, яка подала касаційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги;

2) після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;

3) після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом першої чи апеляційної інстанції питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

4) після відкриття касаційного провадження виявилось, що Верховний Суд у своїй постанові вже викладав висновок щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, порушеного в касаційній скарзі, або відступив від свого висновку щодо застосування норми права, наявність якого стала підставою для відкриття касаційного провадження, і суд апеляційної інстанції переглянув судові рішення відповідно до такого висновку (крім випадку, коли Верховний Суд вважає за необхідне відступити від такого висновку). Якщо ухвала про відкриття касаційного провадження мотивована також іншими підставами, за якими відсутні підстави для закриття провадження, касаційне провадження закривається лише в частині підстав, передбачених цим пунктом;

5) після відкриття касаційного провадження на підставі пункту 1 частини четвертої статті 328 цього Кодексу судом встановлено, що висновок щодо застосування норми права, який викладений у постанові Верховного Суду та на який посилався скажчик у касаційній скарзі, стосується правовідносин, які не є подібними (*див. коментар до цієї статті*).

При цьому, суб'єктивна підстава – це така підстава, настання, зміна або припинення якої залежить виключно від волі відповідного суб'єкта. Так, суд касаційної інстанції має закрити касаційне провадження, якщо особа, яка подала касаційну скаргу, заявила після відкриття касаційного провадження клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги;

Формально-процедурна підстава – це така підстава, сутність якої полягає у порушенні або недотриманні процедурних правил оформлення документів касаційного провадження. Так, суд касаційної інстанції повинен закрити касаційне провадження, якщо після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;

Фактична підстава – це така підстава, зміст якої виражається у фактичному вирішенні питання, чи мав місце факт порушення процесуальних прав скажника нижчестоящими судовими інстанціями. Так, суд касаційної інстанції повинен закрити касаційне провадження, якщо після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом першої чи апеляційної інстанції питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки,

встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Частина друга коментованої статті закріплює, що про закриття касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу. Така ухвала є остаточною і оскарженню в інстанціях вітчизняної судової системи не підлягає. Водночас, ст. 55 Конституції України декларує, що після використання всіх національних засобів юридичного захисту кожна особа має право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

§ 3 Касаційний розгляд

Стаття 340. Підготовка справи до касаційного розгляду

1. Суддя-доповідач в порядку підготовки справи до касаційного розгляду:
 - 1) з'ясовує склад учасників справи;
 - 2) вирішує письмово заявлені клопотання учасників справи;
 - 3) вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції;
 - 4) вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;
 - 5) вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.
2. Усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали.
3. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду у судовому засіданні чи у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.
4. Підготовчі дії, визначені пунктом 2 частини першої цієї статті, вчиняються з дотриманням прав всіх учасників справи подати свої міркування та заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.
5. Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до цього Кодексу розглядається з їх повідомленням.

Коментована стаття присвячена процедурі підготовки справи до судового розгляду, що виражається у сукупності активних дій судді-доповідача задля досягнення завдань адміністративного судочинства. Визначення судді-доповідача для кожної конкретної справи, згідно ч. 1 ст. 31 КАС України, здійснюється Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою на будь-якій стадії судового процесу з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ (додатково див. коментар до цієї статті).

Частина перша коментованої статті закріплює, що у порядку підготовки справи до касаційного розгляду суддя-доповідач здійснює такі дії:

- з'ясовує склад учасників справи – відповідно до ч. 1 ст. 42 КАС України, учасниками справи є сторони, треті особи, а також можуть брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (додатково див. коментар до цієї статті);

- вирішує письмово заявлені клопотання учасників справи – згідно ст. 166 КАС України, клопотання учасників справи належать до заяв з процесуальних питань, які за формою і змістом мають відповідати вимогам статей 166–167 КАС України (додатково див. коментар до цих статей). Ці дії вчиняються з дотриманням прав усіх учасників справи подати свої міркування та заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено КАС України; вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції. Відповідно до п. 10) ч. 1 ст. 4 КАС України, письмове провадження – це розгляд і вирішення адміністративної справи або окремого процесуального питання в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без повідомлення та (або) виклику учасників справи та проведення судового засідання на підставі матеріалів справи у випадках, встановлених адміністративним процесуальним законодавством (*додатково див. коментар до цієї статті*). Остаточні питання форми проведення судового засідання вирішуються після проведення підготовчих дій, коли згідно ч. 3 коментованої статті, суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду у судовому засіданні чи у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, а сама процедура письмового провадження при касаційному розгляді регламентується ст. 345 КАС України (*див відповідний коментар*); вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються, що цілком узгоджується зі змістом ч. 3 ст. 372 КАС України. Суд касаційної інстанції за заявою учасника справи або за своєю ініціативою, згідно ст. 375 КАС України, може зупинити виконання оскаржуваного судового рішення до закінчення його перегляду у касаційному порядку, про що постановляється ухвала (додатково див. коментар до цих статей); вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи, зокрема це може стосуватися вирішення питань судового збору, адже згідно п. 5) ч. 3 ст. 132 КАС України, витрати з підготовки справи до розгляду, належать до витрат, пов'язаних з розглядом справи (*додатково див. коментар до цієї статті*).
- Частина друга коментованої статті закріплює, що усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали, що також відповідає змісту ч. 2 ст. 375 КАС України (додатково див. коментар до цієї статті). Відповідно до п. 15) ч. 1 ст. 4 КАС України, ухвала – це письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання (*додатково див. коментар до цієї статті*).
- Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа розглядається з їх повідомленням. Судові виклики і повідомлення здійснюються секретарем судового засідання (п. 1) ч. 1 ст. 63 КАС України) у порядку, передбаченому статтями 124–131 КАС України (*додатково див. коментар до цих статей*).

Стаття 341. Межі перегляду судом касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного про-

вадження, та на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

{Частина перша статті 341 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

2. Суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази.

3. Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, передбачені пунктами 1, 4–7 частини третьої статті 353, абзацом другим частини першої статті 354 цього Кодексу, а також у разі необхідності врахування висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові Верховного Суду після подання касаційної скарги.

{Частина третя статті 341 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

4. У суді касаційної інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції. Зміна предмета та підстав позову у суді касаційної інстанції не допускається.

Коментована стаття закріплює межі перегляду судом касаційної інстанції рішень нижчестоящих судів.

Частина перша коментованої статті декларує, що суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, та на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. У касаційному провадженні з цього правила немає винятків, на відміну від розгляду справи у суді I інстанції, де ч. 2 ст. 9 закріплює, що суд може вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для ефективного захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. *(додатково див. коментар до цієї статті)*

Частина друга коментованої статті містить правило, яке логічно випливає зі змісту частини першої цієї ж статті: суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази.

Частина третя коментованої статті врегульовує, що суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, передбачені пунктами 1, 4–7 частини третьої статті 353, абзацом другим частини першої статті 354 цього Кодексу, а також у разі необхідності врахування висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові Верховного Суду після подання касаційної скарги, і які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права. Наприклад, згідно п. 15 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі», порушення таємниці нарадчої кімнати є грубим порушенням норм процесуального

права і з урахуванням інших обставин справи може бути підставою для скасування ухвалених рішень суду.

Частина четверта коментованої статті є винятком із загальної норми, закріпленої у ч. 3 ст. 9 КАС України, якою констатовано, що кожна особа, яка звернулася за судовим захистом, розпоряджається своїми вимогами на свій розсуд, крім випадків, установлених КАС України (додатково див. коментар до цієї статті). При цьому, право позивача змінити предмет або підстави позову закріплено у ст. 47 КАС України (додатково див. коментар до цієї статті). Водночас частина четверта коментованої статті унормовує, що у суді касаційної інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду у суді першої інстанції. Окрім цього не допускаються зміна предмета та підстав позову у суді касаційної інстанції. Вказана нормативна заборона пояснюється, насамперед, тим, що суд касаційної інстанції не виходить за межі касаційної скарги щодо (ухваленого на підставі попереднього предмета позову) судового рішення, тоді як зміна предмета або підстав позову призводить до необхідності розгляду нової справи по суті, подання нових доказів (як це відбувається, до прикладу, у суді першої інстанції – див. коментар до ч. 7 ст. 79 КАС України) тощо, що не входить до компетенції суду касаційної інстанції.

Стаття 342. Строк розгляду касаційної скарги

1. Касаційна скарга на рішення та постанови, визначені частиною першою статті 328 цього Кодексу, має бути розглянута протягом шістдесяти днів, а на ухвали, визначені частинами другою та третьою статті 328 цього Кодексу, – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі.

Коментована стаття присвячена регламентації строків розгляду касаційних скарг. Строкова диференціація законодавчо визначеної тривалості розгляду касаційних скарг виглядає наступним чином:

- Касаційна скарга на рішення, визначене ч. 1 ст. 329 КАС України (див. відповідний коментар), має бути розглянута протягом шістдесяти днів,
- Касаційна скарга на постанову, визначену ч. 1 ст. 329 КАС України (див. відповідний коментар), має бути розглянута протягом шістдесяти днів,
- Касаційна скарга на ухвалу, визначену ч. 2 ст. 328 КАС України (див. відповідний коментар), має бути розглянута протягом тридцяти днів,
- Касаційна скарга на ухвалу, визначену ч. 3 ст. 328 КАС України (див. відповідний коментар), має бути розглянута протягом тридцяти днів.

У всіх вищезазначених випадках, строки розгляду касаційних скарг судом касаційної інстанції починають обчислюватися з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі

Стаття 343. Попередній розгляд справи

1. Попередній розгляд справи має бути проведений протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем без повідомлення учасників справи.
2. У попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції.

3. Суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.

4. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення.

5. Суд касаційної інстанції призначає справу до розгляду у судовому засіданні за відсутності підстав, встановлених частинами третьою, четвертою цієї статті або статтею 345 цього Кодексу. Справа призначається до розгляду у судовому засіданні, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Про призначення справи до розгляду у судовому засіданні постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду.

Коментована стаття регламентує процедуру проведення попереднього розгляду справи, що не передбачено для жодної іншої стадії адміністративного судочинства з перегляду судових рішень.

Первинно питання про можливість попереднього розгляду справи, згідно п. 3) ч. 1 ст. 340 КАС України, вирішує суддя-доповідач в порядку підготовки справи до касаційного розгляду (див. також коментар до цієї статті). У випадку, коли суддя-доповідач дійшов висновку про необхідність/можливість проведення попереднього розгляду справи, останній має бути проведений, як закріплено у частині першій коментованої статті, протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем без повідомлення учасників справи. Враховуючи призначення попереднього розгляду справи судом касаційної інстанції, відсутність повідомлення сторін про такий розгляд не є порушенням принципу гласності судового процесу (див. коментар до п. 3) ч. 3 ст. 2 КАС України), а також не суперечить, закріпленій у ч. 1 ст. 11 КАС України, нормі, згідно якої ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи (див. коментар до цієї статті). Водночас з метою уникнення штучного затягування розгляду справи судом касаційної інстанції варто було б чітко визначити строки не лише для проведення попереднього судового засідання (протягом 5 днів після складення доповіді суддею-доповідачем), але й для складання цієї доповіді, що доречно було б закріпити у тексті коментованої статті.

За своїм текстуальним оформленням, частина друга коментованої статті містить положення неоднозначного змісту, а саме: законодавець зазначає, що у попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції. Проте, як це впливає зі змісту КАС України, законодавець ніде більше не виділяє такої правової категорії, як «обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції». Тим більше, що наступні частини коментованої статті не розкривають зміст використаного законодавцем формулювання, а натомість містять приписи щодо того, яким чином суд касаційної інстанції повинен діяти за наявності певних підстав, а саме:

- якщо відсутні підстави для скасування судового рішення, суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення – без змін;
- якщо наявні підстави, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення, суд касаційної інстанції скасовує оскаржуване судові рішення;
- якщо відсутні перераховані вище підстави, суд касаційної інстанції призначає справу до розгляду у судовому засіданні;

- якщо відсутні підстави, закріплені у ст. 345 КАС України (*див. відповідний коментар*), суд касаційної інстанції призначає справу до розгляду у судовому засіданні.

Більш детально повноваження суду касаційної інстанції за результатами перегляду судового рішення висвітлені у статтях 349–354 КАС України (*див. коментарі до відповідних статей*).

За загальним правилом, справа призначається до розгляду у судовому засіданні, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку, про що постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду.

Стаття 344. Касаційний розгляд справи у судовому засіданні

1. У суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження, з урахуванням положень статті 341 цього Кодексу.

2. Суд касаційної інстанції використовує процесуальні права суду першої інстанції виключно для перевірки правильності застосування норм матеріального і процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій.

3. Учасники справи повідомляються про дату, час та місце судового засідання, якщо вони подали відповідне клопотання про участь у судовому засіданні або суд визнав необхідним їх виклик для надання пояснень у справі.

4. Неприбуття учасників справи, належним чином повідомлених про дату, час і місце касаційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи.

5. Розгляд справи в суді касаційної інстанції починається з відкриття першого судового засідання. Головуючий відкриває судове засідання і оголошує, яка справа, за чією скаргою та на судові рішення якого суду розглядається. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, доводи касаційної скарги та відзиву на неї.

6. Сторони та інші учасники справи надають свої пояснення. Першою дає пояснення особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим надає пояснення позивач. За ними пояснення надають особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім – інші учасники справи. Головуючий може обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх учасників справи рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

7. У своїх поясненнях сторони та інші учасники справи можуть наводити тільки ті доводи, які стосуються підстав касаційного перегляду судового рішення.

8. Вислухавши пояснення учасників справи, суд виходить до нарадчої кімнати.

У суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження, з урахуванням положень статті 341 цього Кодексу (*див. коментар до ст. 341*).

Коментована частина надає право суду касаційної інстанції користуватись процесуальними правами суду першої інстанції лише для перевірки правильності застосування норм матеріального і процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій. Тобто, вказані права не можуть ви користуватись для встановлення дійсних обставин справи, або ж підтвердження чи спростування певних фактів.

За відсутності клопотання про участь у судовому засіданні або ж якщо суд не визнав необхідним виклик для надання пояснень у справі, учасники справи

не повідомляються про дату, час та місце судового засідання і розгляд справи здійснюється за наявними у ній матеріалами. В той же час, неприбуття учасників справи, не перешкоджає судовому розгляду справи у тому разі, якщо вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце касаційного розгляду,

Розгляд справи в суді касаційної інстанції починається аналогічно як і в судах першої та апеляційної інстанції, тобто з відкриття першого судового засідання. Спочатку головуєчим оголошується, яка справа, за чією скаргою та на судове рішення якого суду розглядається. Потім вирішуються клопотання учасників справи, а суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, доводи касаційної скарги та відзиву на неї. Частина шоста встановлює черговість надання пояснень сторонами у судовому засіданні. Зокрема, першою дає пояснення касатор, а у випадку, якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим надає пояснення осоаб, яка мала статус позивача у суді першої інстанції. Після цього, пояснення надають особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім – інші учасники справи. Головуючий має право обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх учасників справи рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання. У своїх поясненнях сторони та інші учасники справи можуть наводити лише ті доводи, які стосуються підстав касаційного перегляду судового рішення. Тобто, в засіданні сторони повинні обґрунтовувати допущені судами попередніх інстанцій порушення норм матеріального чи процесуального права, а не доводити нові обставини справи.

Після того, як учасники справи надали свої пояснення, суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення за результатами перегляду справи у касаційному порядку. Тривалість перебування суду у нарадчій кімнаті процесуальним законом не регламентовано. В той же час, нарада кімната в розумінні коментованої частини – це процесуальна стадія, в якій суд має вирішити питання обґрунтованості або необґрунтованості касаційної скарги, а не окреме приміщення, в якому суд перебуває протягом всього часу ухвалення свого рішення.

Стаття 345. Касаційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами

1. Суд касаційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами у разі:

- 1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю;
- 2) неприбуття жодного з учасників справи у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;
- 3) перегляду ухвал судів першої та апеляційної інстанцій;
- 4) перегляду рішень суду першої інстанції та постанов апеляційної інстанції у справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження.

2. Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд касаційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні, то він призначає її до касаційного розгляду в судовому засіданні.

3. Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається учасникам справи в порядку, визначеному цим Кодексом.

Коментована стаття присвячена розкриттю процедури касаційного розгляду справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

Питання про можливість розгляду адміністративної справи судом касаційної інстанції у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами вирішується під час підготовки справи до касаційного розгляду суддею-доповідачем, згідно п. 3) ч. 1 ст. 340 КАС України (*див. коментар до цієї статті*).

Для розгляду адміністративної справи у порядку письмового провадження за наявними справі матеріалами з підстав суб'єктивного і об'єктивного характеру, а саме: підстави суб'єктивного характеру: відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю; неприбуття жодного з учасників справи у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання; підстави об'єктивного характеру: перегляд ухвал судів першої та апеляційної інстанцій; перегляд рішень суду першої інстанції та постанов апеляційної інстанції у справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження.

Хоча наведений у статті перелік випадків, за яких суд касаційної інстанції може розглянути справу у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, є вичерпним, проте, таке рішення суду може не бути остаточним. Як зазначено у ч. 2 коментованої статті, якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд касаційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні, то він призначає її до касаційного розгляду в судовому засіданні.

Якщо ж касаційна справа все ж була розглянута у порядку письмового провадження (тобто за наявними у справі матеріалами), то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається учасникам справи у загальному порядку. Прикметно, що ухвала, постановлена судом касаційної інстанції в письмовому провадженні, згідно ч. 2 ст. 359 КАС України, набирає законної сили з моменту її підписання суддею / судьями (*див. коментар до цієї статті*).

Стаття 346. Підстави для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду

1. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, передає справу на розгляд палати, до якої входить така колегія, якщо ця колегія вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї самої палати або у складі такої палати.

2. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати, передає справу на розгляд об'єднаної палати, якщо ця колегія або палата вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи об'єднаної палати.

3. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду.

4. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати.

5. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

6. Справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду, коли учасник справи оскаржує судове рішення з підстав порушення правил предметної юрисдикції, крім випадків, якщо:

1) учасник справи, який оскаржує судове рішення, брав участь у розгляді справи в судах першої чи апеляційної інстанції і не заявляв про порушення правил предметної юрисдикції;

2) учасник справи, який оскаржує судове рішення, не обґрунтував порушення судом правил предметної юрисдикції наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібною підставою та предметом позову у подібних правовідносинах;

3) Велика Палата Верховного Суду вже викладала у своїй постанові висновок щодо питання предметної юрисдикції спору у подібних правовідносинах.

{Частина шоста статті 346 в редакції Закону № 142-IX від 02.10.2019}

Коментована стаття унормовує підстави та порядок для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду. Так, суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, може передати справу на розгляд або:

- палати, до якої входить така колегія, якщо ця колегія вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї самої палати або у складі такої палати;
- об'єднаної палати, якщо ця колегія або палата вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи об'єднаної палати;
- Великої Палати, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду;
- Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати;
- Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Окрім цього, касаційна справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду у всіх випадках, коли учасник справи оскаржує судове рішення з підстав порушення правил предметної юрисдикції.

Справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної юрисдикції, крім випадків, якщо:

1) учасник справи, який оскаржує судові рішення, брав участь у розгляді справи в судах першої чи апеляційної інстанції і не заявляв про порушення правил предметної юрисдикції;

2) учасник справи, який оскаржує судові рішення, не обґрунтував порушення судом правил предметної юрисдикції наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду у справі з подібною підставою та предметом позову у подібних правовідносинах;

3) Велика Палата Верховного Суду вже викладала у своїй постанові висновок щодо питання предметної юрисдикції спору у подібних правовідносинах.

Відповідно до ч. 2 ст. 356 КАС України, у постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися вказівка про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду (*додатково див. коментар до цієї статті*).

Стаття 347. Порядок передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду

1. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи.

2. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується більшістю від складу суду, що розглядає справу.

3. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати може бути вирішене до прийняття постанови судом касаційної інстанції.

4. Про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду суд постановляє ухвалу із викладенням мотивів необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у рішенні, визначеному в частинах першій – четвертій статті 346 цього Кодексу, або із обґрунтуванням підстав, визначених у частинах п'ятій або шостій статті 346 цього Кодексу.

5. Суддя, не згодний із рішенням про передачу (відмову у передачі) справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати, письмово викладає свою окрему думку в ухвалі про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду або в постанові, прийнятій за результатами касаційного розгляду.

6. Якщо Велика Палата Верховного Суду дійде висновку про відсутність підстав для передачі справи на її розгляд, а також якщо дійде висновку про нецільність розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду, зокрема через відсутність виключної правової проблеми, наявність висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду, або якщо Великою Палатою Верховного Суду вже висловлена правова позиція щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах, справа повертається (передається) відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для розгляду, про що постановляється ухвала. Справа, повернута

на розгляд колегії (палати, об'єднаної палати), не може бути передана повторно на розгляд Великої Палати.

{Частина шоста статті 347 в редакції Закону № 142-IX від 02.10.2019}

7. Після передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати визначений у ній суддя-доповідач у разі необхідності звертається до відповідних фахівців Науково-консультативної ради при Верховному Суді стосовно підготовки наукового висновку щодо застосування норми права, питання щодо якого стало підставою для передачі справи на розгляд Великої Палати, крім випадків, коли висновок щодо застосування цієї норми у подібних правовідносинах був раніше отриманий Верховним Судом.

Коментована стаття присвячена процесуальним аспектам передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.

Так, питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується більшістю від складу суду, що розглядає справу. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати може бути вирішене до прийняття постанови судом касаційної інстанції.

Передача справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду здійснюється шляхом постановлення ухвали, в якій суд повинен викласти мотиви щодо необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у рішенні, визначеному в частинах першій – четвертій статті 346 КАСУ, або із обґрунтуванням підстав, визначених у частинах п'ятій або шостій статті 346 КАСУ.

Якщо будь-який суддя не згодний із рішенням про передачу (відмову у передачі) справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати, він письмово викладає свою окрему думку в ухвалі про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду або в постанові, прийнятій за результатами касаційного розгляду. При цьому, з конструкції даної частини слідує, що викладення окремої думки у разі незгоди є процесуальним обов'язком, а не правом судді.

Справа повертається відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для розгляду у тому випадку, якщо Велика Палата Верховного Суду:

- дійде висновку про відсутність підстав для передачі справи на її розгляд;
- дійде висновку про недоцільність розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду. Така недоцільність може бути пояснена трьома причинами: а) відсутністю виключної правової проблеми; б) наявністю висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду; в) Великою Палатою Верховного Суду вже висловлена правова позиція щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах. В цьому разі, справа повторно не може бути передана на розгляд Великої Палати.

Коментована частина передбачає право судді-доповідача скористатись додатковою науково-консультативною підтримкою фахівців Науково-консультативної ради при Верховному Суді у тому разі, якщо є необхідність у підготовці наукового висновку щодо застосування норми права, питання щодо якого стало підставою для передачі справи на розгляд Великої Палати. Виняток становить ситуація, коли

такий висновок вже був раніше отриманий Верховним Судом. Слід зауважити, що висновок має стосуватись лише науково обгрутованого правила щодо застосування певної норми права у подібних правовідносинах, а тому на суд в цій частині покладається обов'язок точного формулювання «правового завдання» для фахівців Науково-консультативної ради при Верховному Суді, зважаючи на характер правовідносин, які є спірними, а також фактичні обставини справи.

Стаття 348. Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження

1. Позивач може відмовитися від позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення касаційного розгляду.

2. У разі відмови від позову або примирення сторін суд касаційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 189, 190 цього Кодексу, якою одночасно визнає нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій, якими закінчено розгляд справи, та закриває провадження у справі.

Коментована стаття присвячена регламентації процесуального порядку відмови позивача від позову та примиренню сторін під час касаційного провадження.

Частина перша коментованої статті декларує загальний правосудний принцип про те, що позивач може відмовитися від позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення касаційного провадження. Варто відзначити, що відповідно до ч. 1 ст. 47 КАС України, позивач має право відмовитися від позову на будь-якій стадії судового процесу (*див. коментар до цієї статті*). Право сторін досягнути примирення також може бути реалізовано на будь-якій стадії судового процесу, що стане безумовною причиною для закриття провадження у справі (*див. коментар до ч. 5 ст. 47 КАС України*).

Процесуальним наслідком відмови позивача від позову або укладення сторонами мирової угоди є постановлення ухвали судом касаційної, яка водночас: визнає нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанції, Закриває провадження у справі.

Ухвала суду касаційної інстанції, відповідно до частини другої коментованої статті, повинна відповідати вимогам статей 189, 190 КАС України (*див. коментар до відповідних статей*).

При цьому слід пам'ятати, що відмова від позову не аналогічна відмові від права на звернення до суду, що згідно ч. 6 ст. 5 КАС України, є недійсною (*див. коментар до цієї статті*). Окрім цього, ч. 4 ст. 6 КАС України забороняє відмову у розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини (*див. коментар до цієї статті*).

Водночас суд наділений правом не прийняти відмову позивача від позову чи не визнати умови примирення сторін, якщо, як зазначено у ч. 6 ст. 47 КАС України, ці дії суперечитимуть закону або порушуватимуть права, свободи чи інтереси інших осіб (*див. коментар до цієї статті*).

Більше того, узгодження умов примирення, спрямованих на шкоду правам третіх осіб, згідно п. 5) ч. 2 ст. 45 КАС України та з урахуванням конкретних обставин справи може бути визнано судом зловживанням процесуальними правами, як дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства (*див. коментар до цієї статті*).

Стаття 349. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги

1. Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:
- 1) залишити судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій без змін, а скаргу без задоволення;
 - 2) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду;
 - 3) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд;
 - 4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині;
 - 5) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі чи залишити позов без розгляду у відповідній частині;
- {Пункт 5 частини першої статті 349 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2234-VIII від 07.12.2017}*
- 6) у визначених цим Кодексом випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині;
 - 7) у визначених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, визначених пунктами 1–6 частини першої цієї статті.

Коментована стаття регламентує перелік повноважень Верховного Суду в частині фінальної стадії розгляду касаційної скарги. Зокрема, суд касаційної інстанції має право:

1) залишити судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій без змін, а скаргу без задоволення у тому випадку, якщо за наслідками розгляду касаційної скарги дійде висновку про те, що рішення та або постанова переглянуте в передбачених статтею 341 цього Кодексу межах, ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права. При цьому, ключовим у даному питанні є правильне вирішення справи та ухвалення законного рішення, оскільки у цьому випадку навіть порушення судом норм процесуального права не будуть підставою до скасування рішень судів першої чи апеляційної інстанції. В даному випадку вказана норма спрямована на запобігання «правовому пуризму», яким у судовій практиці вважається надмірно формальне, бюрократичне застосування правових норм й вчинення дій, що мають юридичне значення. Поняття «правового пуризму» було введено в правовий обіг Європейським судом з прав людини, який у рішенні у справі «Сутяжник проти Росії» (№ 8269/02) зробив висновок про те, що не може бути скасоване правильне по суті судове рішення та не може бути відступлено від принципу правової визначеності лише задля правового пуризму, судове рішення може бути скасоване лише з метою виправлення істотної судової помилки (Окрема думка судді Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Желтобрюх І.Л., висловлена 13 лютого 2019 року у справі № 804/1831/18).

2) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду. Підстави застосування даного повноваження закріплені у ст. 353 КАС України та включа-

ють у себе: а) неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі; б) порушення норм процесуального права, на які посилається скажчик у касаційній скарзі, яке унеможливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, за умови наявності будь-якої обставини, визначеної пунктами 1–4 ч. 2 та ч. 4 ст. 353 КАС України (*детальніше див. коментар до ст. 353 КАСУ*);

3) скасувати судові рішення судів попередніх інстанцій повністю або частково і самостійно, не передаючи справи на новий розгляд, ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення. Підставою до використання даного повноваження є ухвалення оскаржуваних у касаційному порядку рішень судів попередніх інстанцій з неправильним застосуванням норм матеріального права або порушенням норм процесуального права. В свою чергу, якщо встановлення факту порушення матеріально-правових норм є безумовною підставою до скасування судових рішень, то порушення процесуально-правових норм повинно вплинути на їх законність, оскільки як вказувалось у коментарі до п. 1 ч. 1 ст. 349 КАС України, процесуальні порушення, які не спричинили неправильного вирішення справи, не можуть бути підставою до скасування законних за своїм змістом рішень. При цьому, неправильним застосуванням норм матеріального права є: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню. Тобто, хибне застосування матеріально-правових норм безпосередньо впливає на зміст спірних правовідносин, в той час як порушення процесуального законодавства це може зробити лише опосередковано;

4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині, якщо в процесі розгляду касаційної скарги буде встановлено, що суд апеляційної інстанції скасував судові рішення, яке відповідає закону. Часткове скасування має місце у тому випадку, коли у справі позивачем було заявлено декілька позовних вимог, частина з яких була правомірно задоволена, а частина – ні. Відповідно, якщо лише деякі позовні вимоги не могли бути задоволені через їх необґрунтованість або безпідставність, скасування рішення у повному обсязі і ухвалення нового є нераціональним та призводило б до вже згаданого вище явища «правового пуризму»;

5) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі чи залишити позов без розгляду у відповідній частині. Дане повноваження використовується Верховним Судом у тому разі, коли існують підстави до закриття провадження у справі, визначені статтею 238 або до залишення позову без розгляду, які зазначені у статті 240 КАС України. При цьому, обов'язковою підставою для скасування рішення та закриття провадження у справі є порушення визначених статтею 19 КАС України правил юрисдикції адміністративних судів і дана підстава застосовується судом касаційної інстанції незалежно від того, вказував її касатор у своїй касаційній скарзі чи ні (*див. коментарі до ст. 19, 238, 240 КАС України*);

6) у визначених цим Кодексом випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині. Дана підстава застосовується у тому випадку, коли до закінчення касаційного розгляду позивач відмовився від позову, або ж сторони

уклали мирову угоду та примирилися. У такому разі суд касаційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 189, 190 КАС України, якою одночасно визнає нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій, якими закінчено розгляд справи, та закриває провадження у справі. Слід звернути увагу на термінологію, що застосовується у даній нормі: суд касаційної інстанції не скасовує попередні судові рішення, а визнає їх нечинними, тобто такими що втратили юридичну силу. При цьому законність і правильність таких рішень значення не має, оскільки пріоритетним є право позивача на розпорядження своїми процесуальними правами щодо предмета спору та право сторін на примирення;

7) у визначених КАС України випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, визначених пунктами 1–6 частини першої коментованої статті. Застосування вказаного повноваження можливе у випадку розгляду заяви про перегляд судового рішення, ухваленого відповідно палатою, об'єднаною палатою або Великою Палатою Верховного Суду за ново виявленими або виключними обставинами. Зокрема, за ч. 2 ст. 365 КАС України, заява про перегляд судових рішень судів апеляційної і касаційної інстанцій з підстав, зазначених у частині першій цієї статті, якими змінено або скасовано судові рішення, подається до суду тієї інстанції, яким змінено або ухвалено нове судові рішення. За ч. 3 ст. 365 КАС України, заява про перегляд судового рішення з підстави, визначеної пунктом 3 частини п'ятої статті 361 цього Кодексу, подається до Верховного Суду і розглядається у складі Великої Палати Верховного Суду. За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами Верховний Суд може скасувати свою постанову повністю або частково.

Стаття 350. Підстави для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень – без змін

1. Суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін, якщо рішення, переглянуте в передбачених статтею 341 цього Кодексу межах, ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

{Частина перша статті 350 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

2. Не може бути скасовано правильне по суті і законне судові рішення з мотивів порушення судом норм процесуального права, якщо це не призвело і не могло призвести до неправильного вирішення справи.

Коментована стаття унормовує підстави для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень – без змін.

Зокрема, частина перша коментованої статті регламентує, що суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення (що стосується інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення (що стосується як основного судового рішення, так і додаткового, за наявності останнього) – без змін, якщо визнає, що суди першої та апеляційної інстанції не допустили неправильного застосування норм матеріального права або порушень процесуального права при ухваленні судових рішень чи вчиненні процесуальних дій щодо рішення, права при ухваленні судових рішень чи вчиненні процесуальних дій щодо рішення, переглянутого у передбачених статтею 341 цього Кодексу випадках. Зокрема, частина перша статті 341 цього Кодексу закріплює, що суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, та на підставі встановлених фактичних

обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. Водночас, суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази. При цьому, суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, передбачені пунктами 1, 4–7 частини третьої статті 353, абзацом другим частини першої статті 354 цього Кодексу, а також у разі необхідності врахування висновку щодо застосування норм права, викладеного у постанові Верховного Суду після подання касаційної скарги (*додатково див. коментар до цих статей*).

Насамперед, слід зазначити, що згідно ч. 4 ст. 328 КАС України, неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права є основними підставами касаційного оскарження (*додатково див. коментар до цієї статті*). Саме тому обов'язковою вимогою до змісту касаційної скарги, відповідно до п. 4) ч. 2 ст. 330 КАС України, є зазначення у ній того, у чому полягає неправильне застосування норм матеріального чи порушення норм процесуального права (*додатково див. коментар до цієї статті*).

Неправильним застосуванням норм матеріального права, згідно ч. 3 ст. 351 КАС України вважається: неправильне тлумачення закону, застосування закону, який не підлягає застосуванню, незастосування закону, який підлягав застосуванню (*додатково див. коментар до цієї статті*).

Зокрема, не вважатиметься належною юридичною кваліфікацією, згідно Постанови Пленуму Вишого адміністративного суду України «Про судові рішення в адміністративній справі» № 7 від 20.05.2013 р., рішення адміністративного суду, у якому незастосовані норми, на які посилається сторона при обґрунтуванні своїх вимог.

Нині виключена частина друга коментованої статті закріплювала надзвичайно важливе у процесуальному сенсі правило, відповідно до якого правильне по суті і законне судове рішення не може бути скасоване з мотивів порушення судом норм процесуального права, якщо це не призвело і не могло призвести до неправильного вирішення справи.

Важливою у цьому контексті є обставина непризведення та неможливості призведення допущених нижчестоящими судами порушень норм процесуального права до неправильного вирішення справи. В інакшому випадку матимуть місце інші процесуальні (рішення може бути повністю або частково скасоване тощо) і навіть матеріально-правові (в учасника судового процесу може виникнути право на відшкодування, наприклад, завданих неправильним рішенням збитків) наслідки.

Стаття 351. Підстави для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення

1. Суд скасовує судове рішення повністю або частково і ухвалює нове рішення у відповідній частині або змінює його, якщо таке судове рішення, переглянуте в передбачених статтею 341 цього Кодексу межах, ухвалено з неправильним застосуванням норм матеріального права або порушенням норм процесуального права.

{Частина перша статті 351 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

2. Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення.

3. Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

4. Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частини.

Коментована стаття присвячена висвітленню підстав для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення. Відповідно до частини першої цієї статті, суд повинен скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалює нове рішення у відповідній частині або змінює його, якщо таке судові рішення, переглянуте в передбачених статтею 341 цього Кодексу межах, ухвалено з неправильним застосуванням норм матеріального права або порушенням норм процесуального права. Отже, найбільш поширені підстави для перегляду судових рішень – неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права – у касаційному провадженні є підставами для скасування судових рішень (повністю або частково), в результаті чого має бути ухвалено нове рішення або змінено оскаржуване рішення у відповідній частині.

Важливим уточненням законодавця є той факт, що порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення по суті справа. Натомість у тому випадку, коли порушення норм процесуального права жодним чином не вплинуло на правильність змісту кінцевого судового рішення, тоді суд касаційної інстанції застосувати положення коментованої статті не матиме права.

При цьому, порушення норм процесуального права, про що йдеться у частині другій коментованої статті, може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення. Більш розширене розуміння поняття «порушення норм процесуального права» містить п. 13.3 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі», згідно якого порушення норм процесуального права є підставою для скасування рішення тільки у випадках, коли ці порушення призвели до неправильного вирішення справи, коли розгляд і вирішення справи було здійснено неповноважним судом або в ухваленні постанови брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід суд апеляційної інстанції визнав обґрунтованою, коли постанова ухвалена чи підписана не тим суддею, який розглянув справу. Указані порушення норм процесуального права варто вважати істотними і такими, що тягнуть скасування судового рішення та ухвалення нового рішення.

Водночас, неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню. Як відзначається у Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі», суди повинні мати на увазі, що

са́ме лише поси́лання у мотивува́льній части́ні на положе́ння законода́вства без нале́жного наве́дення мотиві́в засто́сування певних норм пра́ва або неза́стосування інших норм, на які поси́лається сторо́на при обгру́нтуванні своїх ви́мог не може вва́жатися нале́жною юри́дичною квалі́фікацією.

Части́на четве́рта коментова́ної ста́тти закрі́плює, що змі́на судово́го ріше́ння у адміні́стративній спра́ві судом каса́ційної інста́нції може поляга́ти або: у доповне́нні його́ мотивува́льної та (або) резолю́тивної части́н, у змі́ні його́ мотивува́льної та (або) резолю́тивної части́н.

Стаття 352. Підстави для скасування судового рішення суду апеляційної інстанції повністю або частково та залишення в силі судового рішення суду першої інстанції у відповідній частині

1. Суд каса́ційної інста́нції скасовує постано́ву суду апеля́ційної інста́нції повні́стю або частково і залишає в силі́ судове ріше́ння суду першо́ї інста́нції у відпові́дній части́ні, якщо в передбаче́них ста́ттею 341 цього Кодексу ме́жах встанови́ть, що судом апеля́ційної інста́нції скасовано́ судове ріше́ння, яке відпові́дає закону.

{Части́на перша ста́тти 352 із змі́нами, внесе́ними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

Коментова́на ста́ття присвя́чена висві́тленню підста́в для скасування́ судово́го ріше́ння апеля́ційної інста́нції повні́стю або частково́ та залише́ння у силі́ судово́го ріше́ння суду першо́ї інста́нції у відпові́дній части́ні, якщо в передбаче́них ста́ттею 341 цього Кодексу ме́жах встанови́ть, що судом апеля́ційної інста́нції скасовано́ судове ріше́ння, яке відпові́дає закону. Тако́ю підста́вою (єди́ною і доста́тньою) є встановле́ння факту́, що судом апеля́ційної інста́нції було́ скасоване́ судове ріше́ння, яке свої́м змі́стом ці́лком відпові́дає закону, то́бто є зако́нним. Части́на дру́га ста́тти 242 КАС Украї́ни, визна́чає, що зако́нним є ріше́ння, ухва́лене судом відпові́дно до норм ма́теріально́го пра́ва при до́триманні́ норм проце́суально́го пра́ва (*див відпові́дний коментар*).

При́нагідно зве́ртаємо ува́гу на певну філоло́гічну невідпові́дність назви́ коментова́ної ста́тти її́ змі́сту, а са́ме на те, що у тексті́ ста́тти 352 наводи́ться єди́на підста́ва для́ суду каса́ційної інста́нції, доста́тна для́ скасування́ постано́ви суду апеля́ційної інста́нції (повні́стю або частково́ з залише́нням у силі́ судово́го ріше́ння суду першо́ї інста́нції у відпові́дній части́ні), – хо́ча у назві́ ста́тти йде́ться про «підста́ви», то́бто створює́ підгру́нття для́ припу́щення, що́ таких підста́в є/може́ бу́ти декі́лька.

Стаття 353. Підстави для скасування судових рішень з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд

1. Підста́вою для́ скасування́ ухва́ли суді́в першо́ї та (або) апеля́ційної інста́нції і напра́влення спра́ви для́ продо́вже́ння розгля́ду є непра́вильне засто́сування́ норм ма́теріально́го пра́ва чи поруше́ння норм проце́суально́го пра́ва, що́ призвели́ до постано́влення́ неза́конної́ ухва́ли́ суду першо́ї інста́нції та (або) постано́ви́ суду апеля́ційної інста́нції, яка́ пере́шкоджає́ подальшо́му прова́дженню́ у спра́ві.

2. Підста́вою для́ скасування́ судових ріше́нь суді́в першо́ї та (або) апеля́ційної інста́нції і напра́влення спра́ви на но́вий судовий розгляд є́ поруше́ння норм проце́суально́го пра́ва, на які́ поси́лається́ ска́ржник у каса́ційній ска́рзі, яке́ унемож-

ливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, якщо:

- 1) суд не дослідив зібрані у справі докази, за умови висновку про обґрунтованість заявлених у касаційній скарзі підстав касаційного оскарження, передбачених пунктами 1, 2, 3 частини другої статті 328 цього Кодексу; або
- 2) суд розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження; або
- 3) суд необґрунтовано відхилив клопотання про витребування, дослідження або огляд доказів або інше клопотання (заяву) учасника справи щодо встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення справи;
- 4) суд встановив обставини, що мають істотне значення, на підставі недопустимих доказів.

{Частина друга статті 353 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

3. Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судових рішень з направленням справи на новий розгляд, якщо:

- 1) справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і судом касаційної інстанції визнано підстави його відводу обґрунтованими, якщо касаційну скаргу обґрунтовано такою підставою;

{Пункт 2 частини третьої статті 353 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

3) справу розглянуто адміністративними судами за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою касаційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будь-яким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені в судовому рішенні;

6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;

7) судові рішення ухвалено судом з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25–28 цього Кодексу.

{Пункт 8 частини третьої статті 353 виключено на підставі Закону № 460-IX від 15.01.2020}

Судове рішення не підлягає скасуванню з підстави, визначеної пунктом 7 цієї частини, якщо учасник справи, який подав касаційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи.

{Абзац десятий частини третьої статті 353 в редакції Закону № 2234-VIII від 07.12.2017}

4. Справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд, якщо порушення допущені тільки цим судом. В усіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.

5. Висновки і мотиви, з яких скасовані рішення, є обов'язковими для суду першої або апеляційної інстанції при новому розгляді справи.

6. Постанова суду касаційної інстанції не може містити вказівок для суду першої або апеляційної інстанції про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яка норма матеріального права повинна бути застосована і яке рішення має бути прийнято за результатами нового розгляду справи.

Коментована стаття присвячена підставам для скасування судових рішень з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд.

Частина перша коментованої статті закріплює загальне правило, відповідно до якого підставою для скасування ухвали судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду до постановлення незаконної ухвали суду першого провадження у справі. Зміст апеляційної інстанції, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі. Зміст цієї частини цілком узгоджується із положеннями ч. 2 ст. 317 КАС України, де зазначено, що неправильним застосуванням норм матеріального права вважається неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню. При цьому порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи (*див. коментар до цієї статті*). У контексті коментованої статті зазначене неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Відповідно до п. 4 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі», законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з урахуванням юридичної сили правового акта в ієрархії національного законодавства, що регулює спірні правовідносини, подібні правовідносини (аналогія закону), або за відсутності такого закону – на підставі конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права), принципів верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини при дотриманні норм процесуального права.

Більш детально розкривається у наступних частинах цієї статті. Так, частина друга коментованої статті уточнює, що підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд є порушення норм процесуального права, на які посилається скаргник у касаційній скарзі, яке унеможливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, якщо:

1) суд не дослідив зібрані у справі докази, за умови висновку про обґрунтованість заявлених у касаційній скарзі підстав касаційного оскарження, передбачених пунктами 1, 2, 3 частини другої статті 328 цього Кодексу; або

2) суд розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження; або

3) суд необґрунтовано відхилив клопотання про витребування, дослідження або огляд доказів або інше клопотання (заяву) учасника справи щодо встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення справи;

4) суд встановив обставини, що мають істотне значення, на підставі недопустимих доказів.

Частина третя коментованої статті регламентує, що порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судових рішень з направленням справи на новий розгляд, якщо:

1) справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду;

2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і судом касаційної інстанції визнано підстави його відводу обґрунтованими, якщо касаційну скаргу обґрунтовано такою підставою;

3) справу розглянуто адміністративними судами за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою касаційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будь-яким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені в судовому рішенні;

6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;

7) судові рішення ухвалено судом з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25–28 КАС України (*див. коментар до цих статей*);

Важливо, що виявивши при перегляді судового рішення інші процесуальні порушення, які не вплинули на правильність ухвалення нижчестоящим судом рішення, суд повинен зазначити про це у мотивувальній частині свого рішення та обґрунтувати свій висновок про неістотність допущених порушень, як це передбачено п. 13.2 Постанови Пленуму Вишого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі» для апеляційного перегляду.

Процедурно, повернення справи до нижчестоящего суду відбувається у порядку, що закріплений у частині четвертій коментованої статті. Зокрема, у переважній більшості випадків адміністративна справа направляється до суду I інстанції. Проте у випадку, коли порушення законодавства відбулися лише в апеляційному провадженні, відповідна справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд.

Переглядаючи повернену судом касаційної інстанції, суд першої або апеляційної інстанції зобов'язаний врахувати висновки і мотиви, з яких скасовані рішення є обов'язковими при новому розгляді справи. При цьому постанова суду касаційної інстанції не може містити вказівок для суду першої або апеляційної інстанції про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яка норма матеріального права повинна бути застосована і яке рішення має бути прийнято за результатами нового розгляду справи. Це впливає із сутності касаційного провадження та обсягом повноважень суду касаційної інстанції.

Стаття 354. Підстави для скасування рішення повністю або частково із закриттям провадження в справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині

1. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення в касаційному порядку повністю або частково і залишає позовну заяву без розгляду або закриває провадження у справі у відповідній частині з підстав, встановлених відповідно статтями 238, 240 цього Кодексу.

Порушення правил юрисдикції адміністративних судів, визначених статтею 19 цього Кодексу, є обов'язковою підставою для скасування рішення із закриттям провадження незалежно від доводів касаційної скарги.

2. Якщо суд першої або апеляційної інстанції ухвалив законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи чи припинення юридичної особи – сторони в спірних правовідносинах, що не допускають правонаступництва, після ухвалення

рішення не може бути підставою для застосування положення частини першої цієї статті.

3. У разі закриття судом касаційної інстанції провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 238 цього Кодексу суд за заявою позивача постановляє в порядку письмового провадження ухвалу про передачу справи до суду першої інстанції, до юрисдикції якого віднесено розгляд такої справи, крім випадків закриття провадження щодо кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства, чи передачі справи частково на новий розгляд або для продовження розгляду. У разі наявності підстав для підсудності справи за вибором позивача у його заяві має бути зазначено лише один суд, до підсудності якого відноситься вирішення спору.

{Статтю 354 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

Коментована стаття унормовує підстави для скасування рішення повністю або частково із закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині.

Частина перша коментованої статті носить відсильний характер, що водночас є свідченням узгодженості процесуальних процедур та послідовності законодавця. Зокрема йдеться про правило, згідно якого суд касаційної інстанції скасовує судові рішення в касаційному порядку повністю або частково і:

- або закриває провадження у справі у відповідній частині – згідно ст. 238 КАС України (*див відповідний коментар*) це відбувається з таких підстав: якщо справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства; якщо позивач відмовився від позову і відмову прийнято судом; якщо сторони досягли примирення; якщо є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав; у разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою фізичної особи або припинення юридичної особи, за винятком суб'єкта владних повноважень, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва; щодо оскарження нормативно-правових актів суб'єктів владних повноважень чи окремих їх положень, якщо оскаржуваний нормативно-правовий акт або відповідні його положення визнано протиправними і нечинними рішенням суду, яке набрало законної сили; щодо оскарження індивідуальних актів та дій суб'єкта владних повноважень, якщо оскаржувані акти та дії суб'єкта владних повноважень було змінено або скасовано рішенням суду, яке набрало законної сили; щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо оскаржувані порушення були виправлені суб'єктом владних повноважень і при цьому відсутні підстави вважати, що повне відновлення законних прав та інтересів позивача неможливе без визнання рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправними після такого виправлення.
- або залишає позовну заяву без розгляду – згідно ст. 240 КАС України (*див. відповідний коментар*) це відбувається з таких підстав: позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності; позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано; у провадженні цього або

іншого суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

- позивач не прибув (повторно не прибув, якщо він не є суб'єктом владних повноважень) у підготовче засідання чи у судове засідання без поважних причин або не повідомив про причини неявки, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;
- надійшла заява позивача про залишення позову без розгляду; особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти позову і від неї надійшла відповідна заява; провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам статей 160, 161, 172 КАС України (див. відповідний коментар).

І позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом; з підстав, визначених частинами третьою та четвертою статті 123 КАС України (див. відповідний коментар); позивач у визначений судом строк без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору; після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду.

Безумовною і обов'язковою підставою для скасування рішення із закриттям провадження у справі (незалежно від доводів касаційної скарги) є порушення правил юрисдикції адміністративних судів, про що нагадує абз. 2 ч. 1 коментованої статті. Відповідно до ст. 19 КАС України (див. також коментар до цієї статті), юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

- 1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;
- 2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;
- 3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;
- 4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;
- 5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;
- 6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;
- 7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;
- 8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони», за винятком спорів, пов'язаних із укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень»;

13) спорах щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років».

Частина друга коментованої статті відзначає, що у випадку, коли суд першої або апеляційної інстанції ухвалив законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи чи припинення юридичної особи – сторони в спірних правовідносинах, що не допускають правонаступництва, після ухвалення рішення не може бути підставою для застосування положення частини першої коментованої статті.

Натомість частина третя коментованої статті відзначає, що у разі закриття судом касаційної інстанції провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 238 цього Кодексу суд за заявою позивача постановляє в порядку письмового провадження ухвалу про передачу справи до суду першої інстанції, до юрисдикції якого віднесено розгляд такої справи, крім випадків закриття провадження щодо кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства, чи передачі справи частково на новий розгляд або для продовження розгляду. У разі наявності підстав для підсудності справи за вибором позивача у його заяві має бути зазначено лише один суд, до підсудності якого відноситься вирішення спору.

Стаття 355. Судові рішення суду касаційної інстанції та порядок їх прийняття

1. Суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги ухвалює судові рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими статтею 34 та главою 9 розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій главі.

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом касаційної інстанції шляхом постановлення ухвал у порядку, визначеному цим Кодексом для постановлення ухвал суду першої інстанції.

3. Постанова або ухвала суду касаційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою або ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав справу, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Судові рішення суду касаційної інстанції приймаються, проголошуються, вручаються (видаються або надсилаються) учасникам справи в порядку, встановленому главою 9 розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій главі.

5. Судові рішення суду касаційної інстанції є остаточними і оскарженню не підлягають.

6. Копії судових рішень суду касаційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав таку справу як суд першої інстанції.

Коментована стаття присвячена порядку прийняття та змісту процесуальних актів, які можуть бути прийняті судом касаційної інстанції, а саме:

судове рішення у формі постанови ухвалюється за результатами розгляду касаційної скарги згідно з вимогами ст. 34 КАС України, яка унормовує порядок вирішення питань колегією суддів, що цілком відповідає змісту ч. 4 ст. 241 КАС України, яка зафіксує, що перегляд судових рішень в касаційному порядку закінчується прийняттям постанови (*додатково див. коментар до цих статей*); судове рішення у формі ухвали постановляється щодо процедурних питань, пов'язаних з рухом справи, щодо клопотань та заяв учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі тощо – у порядку для постановлення ухвал суду першої інстанції згідно ст. 248 КАС України, що також відповідає змісту ч. 2 ст. 241 КАС України (*додатково див. коментар до цих статей*).

Обидва цих процесуальних документи оформлюються суддею-доповідачем і є остаточними, тобто оскарженню не підлягають.

Більш розгорнено регламентує це питання Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України № 7 від 20 травня 2013 р. «Про судові рішення в адміністративній справі», де зазначається, що розглянувши вимоги касаційної скарги, суд касаційної інстанції постановляє ухвалу в разі:

- 1) залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень – без змін;
- 2) скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд;
- 3) зміни ухвали суду першої або апеляційної інстанції
- 4) скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження;
- 5) визнання судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закриття провадження;
- 6) скасування судових рішень і постановлення нової ухвали.

Стаття 356. Зміст постанови суду касаційної інстанції

1. Постанова суду касаційної інстанції складається з:

- 1) вступної частини із зазначенням:
 - а) дати і місця її прийняття;
 - б) найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
 - в) найменування (ім'я) учасників справи і найменування (ім'я) особи, яка подала касаційну скаргу;
 - г) найменування суду першої та (або) апеляційної інстанції, судове рішення якого оскаржується, номера справи, дати ухвалення судового рішення, прізвища та ініціалів судді (суддів);

- 2) описової частини із зазначенням:
- а) короткого змісту позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій;
 - б) короткого змісту вимог касаційної скарги;
 - в) узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;
 - г) узагальненого викладу позиції інших учасників справи;
- 3) мотивувальної частини із зазначенням:
- а) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного в касаційній скарзі та відзиві на касаційну скаргу;
 - б) доводів, за якими суд касаційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої та (або) апеляційної інстанції;
 - в) висновків за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд;
 - г) дій, що їх повинні виконати суд першої та (або) апеляційної інстанції у разі скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд;
- 4) резолютивної частини із зазначенням:
- а) висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;
 - б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку із розглядом справи у суді першої інстанції та апеляційної інстанції, – у разі скасування рішення та ухвалення нового рішення або зміни рішення;
 - в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції;
 - г) повороту виконання у разі скасування рішень судів за наявності відповідної заяви та підстав;
 - г) встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень – відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.
2. У постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися вказівка про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

Коментована стаття закріплює законодавчі вимоги щодо змісту постанови суду касаційної інстанції, яка повинна складатися зі вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин. Така постанова приймається іменем України і має викладатися у письмовій формі, адже як зазначено у Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України № 7 від 20 травня 2013 р. «Про судові рішення в адміністративній справі», суди повинні розрізняти ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій, якими вирішуються питання пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання, від ухвал, якими вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги. Останні викладаються лише у письмовій формі.

Вступна частина постанови суду касаційної інстанції повинна складатися з:

- а) дати і місця її прийняття;
- б) найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- в) найменування (ім'я) учасників справи і найменування (ім'я) особи, яка подала касаційну скаргу;
- г) найменування суду першої та (або) апеляційної інстанції, судові рішення якого оскаржується, номера справи, дати ухвалення судового рішення, прізвища та ініціалів судді (суддів).

Описова частина постанови суду касаційної інстанції повинна складатися з:

- а) короткого змісту позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій;

- б) короткого змісту вимог касаційної скарги;

- в) узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;

- г) узагальненого викладу позиції інших учасників справи.

Позиція сторін касаційного провадження у описовій частині має бути викладена стисло і від третьої особи, а факти мають бути відображені у хронологічному порядку, відповідно до обставин справи.

Мотивувальна частина постанови суду касаційної інстанції повинна складатися з:

- а) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного в касаційній скарзі та відзиві на касаційну скаргу;

- б) доводів, за якими суд касаційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої та (або) апеляційної інстанції;

- в) висновків за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд;

- г) дій, що їх повинні виконати суд першої та (або) апеляційної інстанції у разі скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд.

Саме у мотивувальній частині рішення можуть також використовуватися посилання на рішення Конституційного Суду України, відповідні рішення Верховного Суду України (стаття 244–² цього Кодексу), а також посилання на рішення Європейського суду з прав людини згідно із Законом України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Резолютивна частина постанови суду касаційної інстанції повинна складатися з:

- а) висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;

- б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку із розглядом справи у суді першої інстанції та апеляційної інстанції, – у разі скасування рішення та ухвалення нового рішення або зміни рішення;

- в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції;

- г) повороту виконання у разі скасування рішень судів за наявності відповідної заяви та підстав;

- г) встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень – відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

Як наголошено у п. 10 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України № 7 від 20 травня 2013 р. «Про судові рішення в адміністративній справі», резолютивна частина рішення є завершальною і відображає результат вирішення справи адміністративної юрисдикції, а тому повинна містити чіткі та вичерпні висновки щодо всіх вимог, які були предметом позову, апеляційної чи касаційної скарги.

Частина друга коментованої статті закріплює, що у постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися вказівка про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду. Досить детально це питання унормовують положення статті 346 КАС України (*див. відповідний коментар*).

Стаття 357. Порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи

1. Якщо касаційна скарга надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час касаційного розгляду справи, суд розглядає таку скаргу за правилами, встановленими цією главою.

2. У випадку відкриття касаційного провадження за такою скаргою суд касаційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій, що оскаржуються.

3. За результатами розгляду касаційної скарги, зазначеної в частині першій цієї статті, суд приймає постанову відповідно до статті 349 цього Кодексу. При цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду касаційної інстанції.

4. Суд касаційної інстанції розглядає скаргу, зазначену в частині першій цієї статті, в межах доводів, які не розглядалися під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи.

5. Суд відмовляє у відкритті провадження за касаційною скаргою, поданою відповідно до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи.

Коментована стаття унормовує порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи. Якщо в одній справі, що надійшла до суду касаційної інстанції, подано декілька касаційних скарг, їх реєстрація здійснюється окремо. Відомості щодо кожної скарги відображаються в автоматизованій системі документообігу суду окремо лише до відкриття касаційного провадження. У разі ж надходження кількох судових документів у межах однієї справи після відкриття касаційного провадження – відомості щодо них відображаються за однією справою.

Частина перша коментованої статті теж закріплює, що якщо касаційна скарга надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час касаційного розгляду справи, суд розглядає таку скаргу за правилами, встановленими відповідною главою КАС України з наступними винятками:

Відкриття касаційного провадження за такою скаргою призводить до зупинення дії раніше прийнятої судом касаційної інстанції постанови та рішень судів першої та (або) апеляційної інстанції, що оскаржуються.

Суд касаційної інстанції розглядає скаргу в межах доводів, які не розглядалися під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи.

За результатами розгляду касаційної скарги, суд приймає постанову відповідно до статті 349 КАС України (*див. коментар до цієї статті*).

Водночас, суд касаційної інстанції повинен відмовити у відкритті провадження за касаційною скаргою, поданою відповідно до частини першої коментованої статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи. Логіку законодавця у цьому випадку може пояснити аналогія із п. 2) ч. 1 ст. 170 КАС України, згідно якої суддя повинен відмовити у відкритті провадження в адміністративній справі, якщо у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є такі, що набрали законної сили рішення або постанова суду (*див. коментар до цієї статті*).

Стаття 358. Окрема ухвала суду касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції у випадках і порядку, встановлених статтею 249 цього Кодексу, може постановити окрему ухвалу.

Постановлення окремої ухвали можливе на будь-якій стадії адміністративного процесу та у будь-якому провадженні. Як закріплює частина шоста статті 249 апеляційної чи касаційної інстанцій. Для забезпечення єдності процедур адміністративного судочинства, для усіх цих випадків законодавець закріплює однакові правила здійснення цієї процесуальної дії. Саме тому коментована стаття носить відсильний характер до тексту статті 249 КАС України, де детально розписано підстави та порядок постанови окремої ухвали (*див. відповідний коментар*).

Стаття 359. Набрання судовими рішеннями суду касаційної інстанції законної сили

1. Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з дати її прийняття.

2. Ухвала суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її проголошення.

Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Коментована стаття регламентує питання набрання законної сили судовими рішеннями суду касаційної інстанції, що має винятково важливе значення, оскільки лише з набранням рішенням юридичної сили можливо реалізувати на практиці одну з основних засад адміністративного судочинства – обов'язковість судового рішення (*див. коментар до ч. 3 ст. 2 та ст. 14 КАС України*). Поряд із цим слід зазначити, що коментована стаття має комплексний характер, оскільки регламентує набрання законної сили судовими рішеннями суду касаційної інстанції, що, відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 4 КАС України, є збірним поняттям для рішень, постанов і ухвал суду (*див. відповідний коментар*).

Отже, коментована стаття закріплює, що: постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з дати її прийняття, ухвала суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її проголошення, ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Відповідно до пункту 10.10 Постанови Пленуму Вишого Адміністративного Суду України № 7 від 20 травня 2013 р. «Про судові рішення в адміністративній справі» резолютивна частина судового рішення повинна містити строк і порядок набрання цим рішенням законної сили.

З метою належного забезпечення реалізації конституційного права осіб, визначених у ст. 13 КАС України, на оскарження судових рішень у судах касаційної інстанції у судовому рішенні необхідно обов'язково зазначити дату його складення у повному обсязі (*див. коментар до ст. 13 КАС України*).

Стаття 360. Повернення адміністративної справи

1. Після закінчення касаційного розгляду справа у п'ятнадцятиденний строк повертається до суду першої інстанції, який її розглядав, якщо інше не зазначено у судовому рішенні суду касаційної інстанції.

{Частина перша статті 360 в редакції Закону № 142-LX від 02.10.2019}

Коментована стаття регламентує порядок повернення адміністративної справи після закінчення касаційного провадження. Нагадаємо, що касаційне провадження закінчується набранням судовими рішеннями касаційної інстанції законної сили у порядку, передбаченому ст. 359 КАС України (див. відповідний коментар). Тож, після закінчення касаційного провадження є два шляхи повернення адміністративної справи:

Матеріали справи, яка розглядалася у «паперовій» формі, тобто документарно, повертаються до суду першої інстанції, який її розглядав у п'ятнадцятиденний строк з дня вручення постанови (ухвали учасникам справи).

Матеріали справи, яка формувалася і розглядалася з фіксуванням виключно у електронній формі, залишаються зберігатися у Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі, що більш детально буде врегульовано відповідним положенням про неї. Наразі чинним залишається Наказ Державної судової адміністрації України від 07 грудня 2017 року № 1087 «Про затвердження Переліку судових справ і документів, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання».

В цілому ж, після закінчення касаційного розгляду справа у п'ятнадцятиденний строк повертається до суду першої інстанції, який її розглядав, якщо інше не зазначено у судовому рішенні суду касаційної інстанції.

Глава 3.

Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

Стаття 361. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

1. Судове рішення, яким закінчено розгляд справи і яке набрало законної сили, може бути переглянуто за нововиявленими або виключними обставинами.

2. Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлення вироком суду або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду.